

Utjecaj kućnih ljubimaca na djecu rane i predškolske dobi

Šestak, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:640871>

Rights / Prava: [Attribution-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-03**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI STUDIJ
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

LUCIJA ŠESTAK

ZAVRŠNI RAD

UTJECAJ KUĆNIH LJUBIMACA NA DJECU
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Zagreb

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Lucija Šestak

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Utjecaj kućnih ljubimaca na djecu rane i predškolske dobi

MENTOR: predavačica Ivana Golik Homolak

Zagreb, rujan 2020.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	3
Sažetak	5
Summary	5
1. UVOD	6
2. POVIJESNI SUŽIVOT LJUDI I ŽIVOTINJA.....	8
2.1. <i>Biofilija</i> i „proizvođači“ oksitocina.....	10
3. KUĆNI LJUBIMCI – NAŠI DOŽIVOTNI SUPUTNICI	12
3.1. Kućne životinje – radost starih i mladih	12
3.2. Životinje kao ljudsko „oružje“ ili ljudska neodgovornost	14
4. ODNOS DJECE I KUĆNIH LJUBIMACA	15
4.1. O čemu promisliti prije nabavke kućnog ljubimca?	16
4.2. Obaveze vezane uz kućne ljubimce ovisne o dječjoj dobi	17
5. MOGU LI LJUBIMCI POTAKNUTI RAZVOJ DJETETA?	19
5.1. Izravan utjecaj kućnih ljubimaca na razvoj djece	20
5.1.1. Socio-emocionalni razvoj	20
5.1.2. Kognitivni razvoj	22
5.2. Neizravni utjecaji ljubimaca na razvoj djece	23
5.2.1. Utjecaj mreže društvenih odnosa na razvoj djece	24
6. PRIVRŽENOST DJECE KUĆNIM LJUBIMCIMA.....	26
7. KUĆNI LJUBIMAC U VRTIĆU	27
7.1. Priprema ustanove za dolazak životinje u vrtić.....	28
7.2. Zdravlje djece i dolazak životinje u vrtić ili Čega se treba čuvati?.....	29
8. UPOZNAVANJE DJECE SA ŽIVOTINJOM.....	30
9. PRIBLIŽAVANJE ŽIVOTINJA DJECI	31
10. TEMATIKA ŽIVOTINJA U ODGOJNO-OBRAZOVNOM PROCESU ZA ODRŽIVI RAZVOJ.....	33
10.1. Važniji svjetski i međunarodni datumi za temu održivog razvoja	38

10.2.	Ekološke igre i aktivnosti o životinjama	39
10.2.1.	Primjeri igara i aktivnosti o životinjama	40
11.	ŽIVOTINJE KAO UČITELJI I ISCJELITELJI	41
11.1.	Službene životinje – naši suradnici	43
12.	ZAKLJUČAK	45
	LITERATURA	47
	Izjava o samostalnoj izradi završnog rada	50

Sažetak

Utjecaj kućnih ljubimaca na djecu rane i predškolske dobi

Sve životinje koje ljudi prihvaćaju u vlastite domove kako bi se s njima družili i proveli zajednički život nazivamo kućnim ljubimcima. Temeljem toga, ovaj rad sadrži kratak povijesni pregled suživota ljudi i životinja kojim se dolazi do saznanja kako se prema teoriji *biofilije* razvila cijela kultura vlasništva nad kućnim ljubimcima. Objašnjen je uzajaman odnos ljubimaca i njihovih vlasnika, od djetinjstva do starosti. Također se govori o čemu treba promisliti prije nabavke ljubimca kako bi se spriječilo neadekvatno odnošenje prema životinjama. Navedena je i podjela obaveza vezanih za ljubimce prema dječjoj dobi. Znanstvena zajednica slaže se da kućni ljubimci i životinje imaju značajan učinak na djecu. Teorijskim pregledom ovaj rad pokazuje utjecaje kućnih ljubimaca na razvoj djece rane i predškolske dobi te objašnjava uspostavu odnosa dječje privrženosti prema životinjama. Obzirom da su u radu temeljnu ulogu imala djeca predškolske dobi, navedeno je kako se pripremiti i koje sve čimbenike treba razmotriti kod dolaska životinje u vrtić. Nadalje, opisuje se kako tematiku životinja i kućnih ljubimaca razraditi u odgojno-obrazovnom procesu, u kojem se stavlja naglasak na održivi razvoj. Uz to napravljena je kratka podjela primjera igara i aktivnosti o životinjama. Naposljetku, istaknuta je i tzv. iscjeliteljska uloga životinja te se ukratko govori o doprinosu terapijskih, rehabilitacijskih i službenih životinja u životu djece s određenim odgojno-obrazovnim teškoćama.

Ključne riječi: kućni ljubimci, razvoj djeteta, vrtić

Summary

The influence of pets on children of early and preschool age

All animals which people accept into their homes so they could accompany them in their lives are defined as pets. Based on that matter, this paper contains a brief historical preview of humans' and their pets' coexistence which has, according to the theory of biophilia, developed a whole culture of ownership over pets. This paper elaborates mutual relations of pets and their owners, from early to old age. The paper also highlights what is required to be mindful of before acquiring a pet, so that inadequate treatment of animals can be prevented, which is also exemplified. A

breakdown of responsibilities, according to the child's age group, was also listed. The significant influence of pets onto children is agreed upon within the scientific community. By theoretical oversight this paper shows the influences of pets on the development of children of young and preschool age, while also elaborating the correlation of their attachment to animals. The focus of this paper are preschool children, therefore a set of recommendations on how to prepare for an animal visit was listed. Furthermore, it is described how to break down certain animal and pet thematic into the educational process and child's upbringing, where the basis promotes sustainable development. Along with that, a brief list of game ideas and activities about animals is suggested. In conclusion, so called, healing role of animals was pointed out, which briefly describes the contribution of therapeutic, rehabilitating and service animals in the life of children with certain educational difficulties.

Key words: child development, pets, preschool

1. UVOD

Dječji svijet ispunjen je životinjama, od onih realnih koje susrećemo u svakodnevnom okruženju poput vlastitih domova, zooloških vrtova, farmi i sl., do onih imaginarnih iz najdražih im priča, bajki, filmova i dr. (Smojver-Ažić i Topalović, 2010). Potaknuta pitanjem o ulozi kućnih ljubimaca u razvoju djece rane i predškolske dobi odlučila sam potražiti odgovore koji su rezultirali ovim pisanim radom. Krizmanić (2016) definira kućne ljubimce kao sve životinje koje ljudi uzimaju u vlastite domove kako bi se s njima družili i proveli zajednički život, bez obzira na vrstu živih bića kojoj pripadaju. Tijekom stvaranja uzajamne privlačnosti među sisavcima kroz povijest, u odnosu ljudi sa životinjama javila se kemijska povratna sprega za koju je zadužen hormon oksitocin. Ljubav prema životinjama ili biofiliju definiramo pozitivnom emocionalnom, psihološkom ljudskom orijentacijom prema svemu što je živo i vitalno (Krizmanić, 2016). Temeljem utjecaja biofilije razvio se biocentrični pristup dječjem razvoju koji definira uključenost i interes djece za razne žive aspekte njihovog okruženja, posebno za druge životinje (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Kućni ljubimci nerijetko zauzimaju ulogu člana obitelji te se djeca vežu za njih posebnom emocionalnom privrženošću. Iako ne postoji jedinstven razlog za sve ljude koji bi objasnio zašto su odlučili imati kućnog ljubimca, kad

čovjek postane skrbnikom ili prijateljem životinje, mora biti odgovoran te poštivati odnos koji će najvjerojatnije potrajati do svršetka života ljubimca. Mnogi stručnjaci smatraju kako bi dijete trebalo imati barem šest godina prije nego u njegov život dođe kućni ljubimac, no svaki roditelj može sam procijeniti koliko je njegovo dijete zrelo i spremno za takvu vrstu odgovornosti (Šoban, 2006). Odgovornost i zahtjevi u brizi za životinju postupno će se povećavati sukladno s dobi djeteta. Djeci kućni ljubimci postaju izvor zabave i svakodnevne igre, pružaju im fizičku zaštitu i osjećaj sigurnosti, potiču ih na češću tjelesnu aktivnost, a najvažnije od svega, oni su ti koji im bezuvjetno pružaju ljubav i emocionalnu podršku. Osim pružanja pozitivne socio-emocionalne potpore, ljubimci ostavljaju pozitivne posljedice i na zdravstveni status ljudi. Pomoću poistovjećivanja, dijete može puno naučiti iz raznih iskustava koja stiže uz životinju. Posjedovanje kućnog ljubimca djetetu omogućava bolji razvoj empatije i suosjećanja, prepoznavanje tuđih potreba, stjecanje određenih radnih navika kroz brigu o životinji, no dijete također dobiva i uvid o brizi i odgovornosti za druge koji ga okružuju (Sindik i Laušić, 2006). Kobešćak i sur. (2013; prema Kevac i Krznar, 2017) naglašavaju da se sve aktivnosti sa životinjama odvijaju u područjima socio-emocionalnog, motoričkog i komunikacijskog razvoja. Stoga možemo reći kako odnosi sa životinjama utječu holistički, integrirano, no istovremeno i kreativno na cjelokupni dječji razvoj, odgoj i učenje (Jurčević Lozančić, 2016; prema Kevac i Krznar, 2017). Djeca čiji su ljubimci pas ili mačka, osim visoko razvijene sposobnosti empatije, također su više prosocijalno orijentirana te u adolescenciji češće biraju pomagačke profesije (Vizek-Vidović i sur., 2001; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018). Životinje pružaju značajnu pomoć u problemskim situacijama u kojima roditelji moraju djecu podučiti o važnim životnim događajima (posebice o rođenju i smrti). Važno je da odrasli, prepoznaju takve situacije kao prilike za razgovor o emocijama te da svoje osjećaje primjereno izražavaju. Primarno, dijete koje je privrženo ljubimcu odnos smatra iznimno značajnim, a sekundarno, njihov odnos djetetu omogućuje i olakšava uspostavljanje novih odnosa (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Bryant 1985. spoznaje kako djeca prosječno uključuju dva kućna ljubimca kod izlaganja svojih deset najvažnijih odnosa u životu (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Robin i ten Bensel (1985; prema Lakatoš i Vejmleki, 2018) potvrđuju da se dječja privrženost ljubimcima podudara s međuljudskim odnosima. Svjesni dobrobiti koju omogućuje uključivanje ljubimca u dječji život, odgojitelji nerijetko odlučuju ugostiti nečiju životinju u vrtiću. Obzirom da nemaju sve obitelji mogućnosti za

posjedovanje vlastitog kućnog ljubimca, na taj se način nekoj djeci pruža prilika za razvoj bliskog odnosa sa životinjama. Prije dolaska kućnog ljubimca u vrtić potrebno je upoznati se i proučiti literaturu o životinji te se savjetovati s veterinarom o specifičnostima za brigu o ljubimcu koji dolazi. Veterinar treba provjeriti zdravlje, temperament i ponašanje ljubimca. Posebno je važno upoznati djecu s pravilima o brizi za životinju te im odrediti zadaće, u skladu s dječjim razvojnim sposobnostima, koje će morati izvršavati kad životinja dođe kako ne bi došlo do neželjenih rizika. Djeca predškolske dobi dinamično se razvijaju te njihov potencijal treba maksimalno iskoristiti, zbog toga se predlaže kontinuirano izlaganje životinjama kako bi se neprestano nadograđivali odnosi prema njima (Došen-Dobud, 2005). Djeci je potrebno davati onoliko novih informacija, koliko ih žele i mogu primiti, poželjno je voditi se temama koje njih zanimaju, za koje pokazuju interes, a ne ih opterećivati prekomjernim informacijama (Došen-Dobud, 2005). Koncept suvremenog održivog razvoja uključen je i u odgojno-obrazovni proces. Uzelac i sur. (2014) govore kako ekološke aktivnosti na temu životinja ujedno djeci omogućuju prihvaćanje vrijednosti održivosti te razvitak održivih načina ponašanja koji se temelje na svakodnevnoj odgovornosti i aktivnosti u neposrednoj okolini. Chernak McElroy (2002) tvrdi da životinje mogu pomoći djeci koja prolaze kroz teške traume ili su suočena sa smrtnom bolešću. Kućni ljubimci, odnosno životinje, ne bježe od boli, oni ne okreću glave kad se susretnu sa suzama ili tugom, već samom prisutnosti, pogledom ili dodirom mogu imati transformirajući utjecaj na ljude (Chernak McElroy, 2002). Osim što su životinje izvrsni motivatori za oporavak ili ublažavanje simptoma bolesti, one nerijetko ljudima doslovno zamjenjuju oči, uši, ruke ili noge.

2. POVIJESNI SUŽIVOT LJUDI I ŽIVOTINJA

Tijekom povijesti uzajamna međuovisnost ljudi sa životinjama odražavala se u kompleksnim i promjenjivim odnosima. Od najranijih početaka čovječanstva, kada su prevladavale zajednice lovaca i sakupljača, ljudi su ovisili o životinjama kao izvoru hrane. Pretpostavlja se da su iste zajednice otkrile kako se mnogi dijelovi pojedinih životinja mogu upotrebljavati i u druge svrhe. Kostu su služile za izradu raznih prvobitnih oblika alata, a krzno za odjeću i štiti od vanjskih vremenskih utjecaja (Krizmanić, 2016). Tijekom razvoja preživljavačkog odnosa prema životinjama, kod ljudi se javlja i čuvstvena povezanost sa životinjama. Krizmanić (2016) razlaže kako je upravo razvitak ondašnje čuvstvene povezanosti zaslužan za

današnje ljudsko prijateljstvo prema životinjama koje je preraslo u čitavu kulturu vlasništva nad kućnim ljubimcima. Krizmanić (2016) govori da svi arheološki nalazi dokazuju kako su prve životinje koje su se približile ljudima bili vukovi. Ostaci vučjih kostiju koji su pronađeni na prijašnjim ljudskim obitavalištima datiraju od prije 400 000 godina (Krizmanić, 2016). Najstariji tragovi vukova mogu se pronaći kod lovaca kamenog doba: „Oni su prvi, koji su vukovima pripisali pozitivne osobine, poštujući ih kao vješte i izdržljive lovce, opskrbljivače zajednice, partnere u lovu i kasnije, kao duhovne prijatelje ili pse, jer su potomci vukova postali jedni od prvih pripitomljenih životinja“ (Chernak McElroy, 2002; str. 180). Pripitomljavanjem vukova, ljudi su omogućili kasniju evoluciju vrste u prvobitne oblike današnjih pasa. Smatra se kako su u posljednjem ledenom dobu (12 500 godina pr. Kr.) naši davni preci surađivali s vukovima i čoporima pasa u zajedničkom lovu i praćenju jelena, konja i drugih papkara (Krizmanić, 2016). Arheološka istraživanja u Izraelu 1978. godine otkrila su kostur starije žene koja je bila pokopana sa štenetom u naručju. Nalazi su stariji od 12 000 godina te dokazuju početke utjehe i povjerenja koje su ljudi prisvajali prema životinjama (Krizmanić, 2016). Vukovi su dobili veliki naglasak u prijašnjim ljudskim zajednicama zbog međusobne sličnosti po svojim navikama, društvenom funkcioniranju te tendenciji življenja i lovljenja u bliskim obiteljskim i bračnim zajednicama (Chernak McElroy, 2002). Možemo pretpostaviti kako su kontakti među ljudima i životinjama kroz povijest stvarani i s ostalim vrstama životinja, a ne isključivo vukovima. Nakon lovačkih i sakupljačkih zajednica, javili su se počeci uzgajanja hrane i ratarstvo, svojstveno prvim ljudskim civilizacijama. Novi, sjedilački način življenja omogućio je ljudima da počnu pripitomljivati druge vrste životinja. Prve vrste koje su ratarske zajednice pripitomile bile su goveda, oko 6 000 godina pr. Kr. (Krizmanić, 2016). Ljudi su tijekom tisuća godina selektivnim i usmjerenim parenjem životinja, osim pripitomljavanja, počeli stvarati nove vrste (Krizmanić, 2016). Stara civilizacija koja se posebno isticala u iznimnoj povezanosti s raznovrsnim životinjama je egipatska. Egipatski faraoni osnivali su kraljevske zoološke vrtove u kojima su držali egzotične životinje poput krokodila, raznih ptica, zmija, kukaca, goveda i sl. Egipćani su imali i kućne ljubimce od kojih su najbrojniji bili psi i mačke. Mačke su Egipćanima bile svete životinje, slikali su ih, radili im kipove i mumificirali ih (Krizmanić, 2016). Životinje su tijekom povijesti, osim funkcionalnog značenja, dobile i svoj simbolički značaj. Oko njih ispreli su se legende i mitovi, a neke su se uzdigle na razinu

simbola. Mnoge kulture i zajednice svojim uvjerenjima prenijele su na životinje metaforičko poimanje, što možemo susresti u mnogim slikama, literaturi i usmenoj predaji. „Kao naciji, životinje koje simbolički uzdižemo ili preziremo, pomažu nam definirati naš kolektivni duh u određenom povijesnom trenutku. Kako pojedina životinja postaje simbol ili stereotip, ovisi o okolnostima, strahovima, težnjama i predrasudama određenih ljudi i vremena u tom povijesnom trenutku“ (Chernak McElroy, 2002; str. 178). Primjerice, simbolizam u židovsko-kršćanskoj tradiciji zmiju predstavlja kao zlo koje je prognalo Adama i Evu, dok se u plemenima Indijanaca zmija smatra snagom preobrazbe i stvaranja (Chernak McElroy, 2002). Razvojem srednje klase u 19. stoljeću u zapadnjačkoj kulturi te nastankom novih znanstvenih teorija, ljudi također mijenjaju svoje gledište prema životinjama pa tako kućni ljubimci postaju članovima obitelji. Čak je i britanska kraljica Viktorija u to vrijeme imala 88 kućnih ljubimaca koji su se nerijetko viđali na njezinim portretima (Krizmanić, 2016). Životinje su ljudima počele predstavljati nepokvarena i nevina bića koja treba zaštititi. Od 20. stoljeća posjedovanje kućnih ljubimaca postalo je određenim standardom te se ujedno proširio i spektar različitih vrsta koje ljudi prihvaćaju u svoje domove. Životinje postaju dio pop-kulture, javljaju se u brojnim filmovima i literaturi kao glavni likovi. Sve više se razgovara o životinjskim pravima, o zabrani njihovog mučenja i zlostavljanja, također se osnivaju brojna društva i organizacije za zaštitu životinja (Krizmanić, 2016).

2.1. *Biofilija* i „proizvođači“ oksitocina

Između 500 000 i 100 000 godina pr. Kr. dolazi do značajnog razvitka ljudskog mozga, odnosno do novorazvijenog neposrednog pretka suvremenog čovjeka *Homo Sapiensa*. Pomoću novih spoznaja, *Homo Sapiens* počinje crtati po zidovima pećina diljem Europe prije 35 000 godina (Krizmanić, 2016). Uz reljefe na pećinskim zidovima najviše su se javljali prikazi životinja te dijelovi ljudskog tijela. Osim slikovnog izražavanja javljaju se i počeci razvijene govorne komunikacije pa se može pretpostaviti kako su tadašnji ljudi najčešće razgovarali o životinjama. Krizmanić (2016) ističe kako je komuniciranje o životinjama promijenilo ljudski odnos prema njima. Termin *biofilija* javio se 1964. godine, a definirao ga je Erich Fromm, navodi Krizmanić (2016). *Biofiliju* ili ljubav prema životinjama definiramo pozitivnom emocionalnom, psihološkom ljudskom orijentacijom prema svemu što je živo i vitalno (Krizmanić, 2016). Edward O. Wilson je 1985. godine ponovno oživio

pojam *biofilije* svojom teorijom da su milijuni godina života ljudi s prirodom ostavili traga u ljudskom DNA, što je izazvalo urođenu sklonost opažanja svih oblika života i emocionalno vezanje živih bića (Krizmanić, 2016). Teoriju potvrđuje činjenica da odrasle sisavce općenito privlače lica mladunčadi bilo koje vrste sisavaca. Krizmanić (2016) izlaže kako se privlačnost javlja zbog velikih očiju mladunčadi što utječe na pozitivnu reakciju odraslih i povećava vjerojatnost preživljavanja. Ispitivanja potvrđuju da većina mladunčadi sisavaca ima jednak način plača i dozivanja što budi zaštitničke reakcije kod bilo koje vrste odraslih sisavaca (Krizmanić, 2016). *Biofilija* je univerzalni ljudski instinkt koji je posebno snažan kod djece jer su podložnija instinktima više od odraslih (Tripper, 2011; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018). Na temelju utjecaja *biofilije* razvio se biocentrični pristup dječjem razvoju koji definira uključenost i interes djece za razne žive aspekte njihovog okruženja, posebno za druge životinje (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Melson (2016; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018) objašnjava da djeca dekodiraju i objašnjavaju životinjsko ponašanje pomoću znanja o ljudskom ponašanju. *Biofilijaska* opća pretpostavka je da su djeca intrinzično zainteresirana za životinje, no to ne jamči da su im također intrinzično privučena ili privržena (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Iako djeca ulaze u interakcije sa životinjama s višom razinom naklonosti, odnos može krenuti ili u pozitivnom, ili u negativnom smjeru. Lakatoš i Vejmelka (2018) naglašavaju da je potrebno uzeti u obzir da nisu sva djeca jednako sklona životinjama te da nije opravdano uvijek očekivati pozitivne učinke u odnosima između djece i životinja. Primjerice, ako životinja djetetu izaziva stres ili strah neće se moći razviti kvalitetna i pozitivna privrženost. Tijekom stvaranja uzajamne privlačnosti među sisavcima, u odnosu ljudi sa životinjama javila se kemijska povratna sprega za koju je zadužen hormon oksitocin. Oksitocin je hormon koji luči hipotalamus, utječe na ponašanje i emocije pa je tako povezan sa snažnim osjećajem privlačenja i želje za njegovanjem novorođenčeta što utječe na stvaranje poželjnih socijalnih osobina, također smanjuje doživljaj opasnosti i straha (Krizmanić, 2016). Ovakav prirodni hormonski odnos osigurava njegu i brigu odraslih sisavaca o njihovoj mladunčadi koja nije sposobna dulje vrijeme nakon rođenja samostalno se brinuti o sebi. Krizmanić (2016) objašnjava kako je oksitocinska veza zadužena za povijesne emocionalne odnose ljudi prema životinjama. Tako je 1934. otkriveno da su žene amazonskih plemena dojile mlade sisavce kako bi ih odgojile za potrebe plemena (Krizmanić, 2016). Suvremena otkrića pokazuju kako nježan ljudski dodir izaziva izlučivanje oksitocina

i kod ljudi, i kod životinja. Odendaal i Meintjes, 2003. utvrdili su da je razina oksitocina značajno porasla te se krvni tlak smanjio kod ljudi i pasa u njihovim prijateljskim interakcijama (Krizmanić, 2016). Prema navedenim istraživanjima moguće je zaključiti kako kućni ljubimci doista pozitivno utječu na zdravlje i raspoloženje ljudi.

3. KUĆNI LJUBIMCI – NAŠI DOŽIVOTNI SUPUTNICI

Krizmanić (2016) definira kućne ljubimce kao sve životinje koje ljudi uzimaju u vlastite domove kako bi se s njima družili i proveli zajednički život, bez obzira na vrstu živih bića kojoj pripadaju. Velik broj ljudi rado se bavi svojim ljubimcima u slobodno vrijeme. Ljudima njihove životinje pružaju prijateljsku pratnju, nesebičnu brigu i dojam sigurnosti. Kućne ljubimce ili kućne životinje, kako ih Sertić (1977) oslovljava, mogu pribaviti profesionalni ili povremeni i slučajni dobavljači koji životinje prodaju ili poklanjaju budućim vlasnicima. Ljudi ljubimce mogu pribaviti u trgovinama kućnim životinjama i egzotama, zatim veterinarsko-higijenskim ustanovama, raznim azilima ili skloništima za napuštene životinje pa i udomljavanjem uličnih životinja za koje su sigurni da su lualice bez vlasnika (Sertić, 1977). Najpopularniji kućni ljubimci današnjice nedvojbeno su psi i mačke, nakon njih ljudi pokazuju zanimanje za ptice i zečeve, zatim ribe i gmazove te različite male životinje poput tvorova, miševa, zamoraca i ostalih glodavaca (Krizmanić, 2016).

3.1. Kućne životinje – radost starih i mladih

Kućni ljubimci sa svojim vlasnicima razvijaju uzajamnu vezu koja se temelji na emocionalnoj povezanosti. Tijekom životnog druženja ljudi s njihovim ljubimcima, obje strane stječu brojne koristi koje olakšavaju svakodnevicu i stvaraju opći životni boljitak. Primjerice, šetnja sa psom korisna je tjelovježba za vlasnika, a psu omogućuje zadovoljavanje osnovnih fizioloških potreba te omogućuje upoznavanje s različitim teritorijem i ostalim životinjama koje je moguće susresti na putu (Krizmanić, 2016). Ljudi u šetnji s vlastitim ljubimcem također nailaze na brojne socijalne kontakte s drugim vlasnicima koji dijele zajedničke interese s njima. Brojnim razgovorima tijekom kojih vlasnici najčešće naglašavaju vrline svojih ljubimaca prije nego se uopće predstave, nerijetko rezultira u sklapanju novih prijateljstava (Krizmanić, 2016). Stjecanje novih socijalnih kontakata korisno je za

sve uzraste, a posebice starijim osobama koje obično žive usamljeničkim životom te im ljubimci poput pasa pružaju i svojevrsnu zaštitničku funkciju (Krizmanić, 2016). Ispitivanja su pokazala kako su za starije osobe najprikladniji ljubimci papigice. Papigice su male, vesele i čavrljave ptice žarkih boja koje mogu poživjeti desetak godina. Jeftine su i ne traže veliki fizički napor za njegu i čišćenje, krletka se može smjestiti i u najskromniji stambeni prostor te se za njih mogu brinuti ljudi u dubokoj starosti, invalidi i bolesnici (Sertić, 1977). Tijekom istraživanja pokazalo se kako su vlasnici u dobi od 75. do 81. god. iznenada pokazali prisnu odanost, sklonost i ljubav prema papigicama, postali su entuzijastičniji te su rado komunicirali s drugima, a glavna tema bila je o njihovim malim životinjama u odnosu na najčešće prijašnje teme o bolesti, prošlosti, starosti i smrti (Sertić, 1977). Započinjanjem posebnog odnosa, vlasnik sa svojim ljubimcem počinje recipročno komunicirati na razne verbalne i neverbalne načine. Životinje svojim vlasnicima raznim neverbalnim znakovima poput pogleda te položaja ušiju ili repa daju do znanja sviđa li im se nešto ili ih određena stvar ili situacija ne zanima. Životinje također odašilju povratne informacije glasanjem poput različitih laveža, režanja, cviljenja, mijaukanja, pređenja, cvrkutanja i sl. (Krizmanić, 2016). Osim pružanja pozitivne socio-emocionalne potpore, ljubimci ostavljaju pozitivne posljedice i na zdravstveni status ljudi. Ispitivanja američkog Nacionalnog instituta za zdravlje pokazuju kako vlasnici pasa rjeđe umiru od srčanog infarkta u odnosu na one koji ih nemaju (Krizmanić, 2016). Također se pokazalo da u slučaju kod bolesnika od koronarnih bolesti, veću ulogu u njihovom preživljavanju imaju ljubimci, nego članovi obitelji ili bliski prijatelji (Krizmanić, 2016). Iako razne vrste trajnih međuljudskih odnosa pomažu u stresnim životnim situacijama, ljudi se ne mogu baš uvijek osloniti na tuđu pomoć. Međuljudski odnosi rijetko su bez određenih napetosti, dok u slučaju s bilo kojom vrstom kućnih ljubimaca ljudi imaju stabilnije odnose. Kućni ljubimci nikada neće ljude osuđivati, kritizirati ili ogovarati, neće se žaliti i prigovarati, no ponekad se mogu uvrijediti ako im nije poklonjeno dovoljno pažnje (Krizmanić, 2016). Sve što će ljubimci tražiti od ljudi jest koju lijepu riječ ili gestu, malo posvećenog vremena za igru ili ispunjavanje koje fiziološke potrebe. Zadovoljavajuće je što će to ljubimcima biti dovoljno, dok određeni ljudi traže sve više te se to odnosi na konkretna djela ili ispunjavanje određenih zahtjeva. Istraživanja pokazuju kako će prisutnost pasa ili mačaka u stresnim situacijama usporiti ubrzani rad srca i sniziti povišeni krvni tlak, a druženje s ljudima neće postići jednake rezultate (Krizmanić,

2016). Životinje koje gledaju vlasnika u oči i imaju svoju mimiku pa tako na određeni način dijele karakteristike s ljudima, posebno su važne za pogodan rast i razvoj u djetinjstvu (Krizmanić, 2016). Briga o kućnim ljubimcima ostavlja brojne pogodnosti u razvoju socijalnih vještina, empatije i sposobnosti preuzimanja odgovornosti kod djece o čemu će se više raspravljati u idućim poglavljima.

3.2. Životinje kao ljudsko „oružje“ ili ljudska neodgovornost

Prije nabavke kućnog ljubimca, ljudi bi trebali dobro promisliti o razlogu zašto ljubimca žele te jesu li spremni žrtvovati određeno vrijeme kako bi pazili na životinju i posvetili joj se (Krizmanić, 2016). Razmišljanje o vlastitim motivima za nabavku i brigu, budućem vlasniku pokazati će treba li životinju uzeti te koja vrsta ljubimca najbolje odgovara njegovom karakteru i načinu života. Krizmanić (2016) govori kako potaknuti neodgovornim ponašanjem, ljudi često izbacuju svoje ljubimce na ulicu prije odlaska na ljetovanje jer nisu na vrijeme uspjeli naći adekvatnu zamjensku brigu za životinju. Trend takvog odnošenja prema životinjama javlja se i u Hrvatskoj za vrijeme godišnjih odmora, te se ponašanje objašnjava pomanjkanjem odgovornosti i privrženosti kod vlasnika prema ljubimcu (Krizmanić, 2016).

Prema istraživanju Fifield i Forsyth (1999.), iz perspektive djece, najveće prednosti odnosa s kućnim ljubimcem su učenje odgovornosti i skrbi, ljubav, poštovanje i druženje, dok najveće nedostatke tih odnosa predstavljaju pronalazak smještaja za kućnog ljubimca za vrijeme odmora, količina vremena i posla potrebnog za skrb i nered prouzročen kućnim ljubimcem, iako autori navode da je preko polovice djece u istraživanju navelo kako nedostataka odnosa s kućnim ljubimcem nema. (Lakatoš i Vejmelka, 2018; str. 113)

Mnogim ljudima životinje služe kao takozvano „oružje“ u nizu životnih situacija. Tako vlasnici često zlorabe svoje ljubimce u partnerskim svađama ili razvodima u kojima se često izolira ili muči životinju kao jedan od načina kažnjavanja partnera (Krizmanić, 2016). Slično čine i poneki roditelji koji prijete svojoj djeci kako će, ako ne izvrše određene dužnosti i zahtjeve, izbaciti iz kuće ljubimca za koje je dijete vezano. „Pri tome ne misle na to da su svojem djetetu time riječju i djelom pokazali kako se može i smije okrutno postupati sa živim bićem koje smo do tog trenutka navodno svi voljeli“ (Krizmanić, 2016; str. 44). Roditelji također mogu traumatizirati

dijete ako bez ikakvog dogovora, pripreme i obrazloženja izbace ljubimca iz dječjeg života te se ono mora suočiti s bolnom i neobjašnjenom činjenicom kako voljenog ljubimca više nema (Krizmanić, 2016). Ako iz nekog razloga obitelj o životinji više ne može brinuti, ne smije nesmotreno i naglo ukloniti životinju jer će time izazvati osjećaj usamljenosti i moguće emocionalne poremećaje kod djeteta (Sertić, 1977). Kod nabavke ljubimaca ljudi nerijetko biraju određene vrste životinja jer misle da će im to pomoći u povećanju društvenog ugleda. Potaknuti senzacionalističkim poimanjem, ljudi često uzimaju isključivo čistokrvne vrste životinja. Krizmanić (2016) tu pojavu objašnjava djelomičnom posljedicom imitacije poznatih osoba kojima se većina ljudi divi te se žele s njima poistovjetiti. No, važno je naglasiti kako u suvremenom društvu sve više ljudi bira tzv. mješance. Mješanci su često spašeni iz skloništa za napuštene životinje te su često pametniji, zdraviji i otporniji na mnoge bolesti u odnosu na čistokrvne vrste (Krizmanić, 2016). Prihvatanje mješanaca također utječe na prekid selektivnog množenja čistokrvnih vrsta koje često dovodi do degenerativnih promjena i oslabljenog imunološkog sustava životinja (Krizmanić, 2016). Ne postoji jedinstven razlog za sve ljude koji bi objasnio zašto su odlučili imati kućnog ljubimca. No, kad čovjek postane vlasnikom, skrbnikom ili prijateljem životinje, mora biti svjestan odgovornosti i uzajamnog poštovanja novosklopljenog odnosa koji će najvjerojatnije potrajati do svršetka životnog vijeka ljubimca.

4. ODNOS DJECE I KUĆNIH LJUBIMACA

Susretanje sa životinjama u dječjem životu neizbježno je. Dječji svijet ispunjen je raznim životinjama, od onih realnih koje susrećemo u svakodnevnom okruženju poput vlastitih domova, zooloških vrtova, farmi, šume, mora i sl., do onih imaginarnih iz najdražih im priča, bajki, brojnih pjesmica, filmova i dr. (Smojver-Ažić i Topalović, 2010). Kućni ljubimci nerijetko zauzimaju ulogu člana obitelji te se djeca vežu za njih posebnom emocionalnom privrženošću. Djeci kućni ljubimci postaju izvor zabave i svakodnevne igre, pružaju im fizičku zaštitu i osjećaj sigurnosti, potiču ih na češću tjelesnu aktivnost, a najvažnije od svega, oni su ti koji im bezuvjetno pružaju ljubav i emocionalnu podršku. Pomoću bliskih emocionalnih odnosa s ljubimcima kod djece se javlja osjećaj sigurnosti, a skrbljenjem o životinjama također razvijaju odgovornost i empatiju (Smojver-Ažić i Topalović, 2010). Odnos s kućnim ljubimcem djeci pruža bolju povezanost s prirodom i cijelim

djetetovim kućanstvom jer svi članovi međusobno izvršavaju obaveze koje dolaze s ljubimcem, što ujedno kod djece uklanja osjećaj tzv. razmaženosti i zavisnosti jer pažnja i naklonost nisu više usmjerene samo na njih (Krizmanić, 2016). Chernak McElroy (2002) tvrdi da su životinje od posebno velikog značenja djeci koja prolaze kroz teške traume ili su suočena s bolešću opasnom po život zbog trajne emocionalne veze koja se javlja između djeteta i ljubimca. Sertić (1977) izlaže kako dijete može brzo zavoljeti svog novog ljubimca jer se procesom poistovjećivanja sa životinjom razvija uzajamna veza. Pomoću poistovjećivanja, dijete može puno naučiti iz raznih iskustava koja stiže uz životinju. Primjerice, kad životinja oboli dijete će biti uključeno u proces odlaska k veterinaru, brigu i liječenje, to će pomoći djetetu da bude strpljivije, smirenije i svjesno raznih ograničenja kad ono ubuduće oboli (Sertić, 1977). Djeca koja su od najranije dobi izlagana prisutnosti kućnih ljubimaca uče razumjeti potrebe i osjećaje životinja, ali i ljudi. Razvijaju osjećaj suosjećanja prema životinjama koji se postupno razvija u osjećaj empatije prema ljudima (Burić, 2006). Djeca u kontinuiranoj interakciji s ljubimcima, koja ih izlaže raznim situacijama i zahtjevima, uče socijalne kompetencije koje se očituju i u daljnjem socijalnom razvoju.

4.1. O čemu promisliti prije nabavke kućnog ljubimca?

Kod prvog izraza želje za kućnim ljubimcem potrebno je uvjeriti se kako dječji interes za životinjom neće splasnuti, stoga je bolje ne žuriti s nabavkom (Šoban, 2006). Korisno je ispitati kako je dijete uopće došlo na ideju da obitelj nabavi ljubimca. Također je važno utvrditi kako se dijete ponaša i kako reagira kad je u kontaktu s raznim životinjama (npr. pokazuje li strah prema velikom psu kojeg vidi na ulici) zbog lakšeg odabira primjerene vrste. Ako se radi o djetetu predškolske dobi roditelji moraju biti svjesni da će većinu obaveza u brizi za životinju morati obavljati sami (Šoban, 2006). Važno je sagledati koliko vremena, prostora, ali i financijskih sredstava obitelj može osigurati životinji. Iako Krizmanić (2016) tvrdi kako je najbolje da kućni ljubimac već bude dio obitelji prije nego u nju dođe novorođenče kako bi od prvog dana dijete raslo uz životinju, Sertić (1977) ističe da je kod nabavke kućnog ljubimca ipak korisnije uzeti u obzir stupanj djetetovog razvoja, njegove sklonosti i temperament pa uz to i stambene prilike i sl. Djetetu koje osjeća jaku potrebu za nježnošću i koje je osamljeno, treba odabrati temperamentom sličnu životinju koja je također mirna i krotka (Sertić, 1977). S druge strane, djetetu koje je

živahno i nemirno prigodno je nabaviti životinju koja je neumorna, sklona trčanju i igri na otvorenom (Sertić, 1977). Mnogi stručnjaci smatraju kako bi dijete trebalo imati barem šest godina prije nego u njegov život dođe kućni ljubimac, no svaki roditelj može sam procijeniti koliko je njegovo dijete zrelo i spremno za takvu vrstu odgovornosti (Šoban, 2006). Odgovornost i zahtjevi u brizi za životinju postupno će se povećavati sukladno s dobi djeteta.

4.2. Obaveze vezane uz kućne ljubimce ovisne o dječjoj dobi

Borgi i Cirulli (2015; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018) navode kako se u ranom djetinjstvu izgrađuju temeljni stavovi prema životinjama. Skrb o kućnom ljubimcu pozitivno se podudara s humanim svjetonazorom i brigom za dobrobit životinja (Paul i Serpell, 1993; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018). Briga o životinjama djeci osigurava učenje o odgovornoj podijeli i preuzimanju obaveza te ih motivira za skrb o drugom živom biću, kod djece se razvija osjećaj odgovornosti koji ih osposobljava za bolje njegovanje životinja te kako se primjereno odnositi prema njima (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Sindik i Laušić (2006) ističu kako bi ključan i neophodan faktor za cjelokupnu skrb o kućnom ljubimcu trebala biti empatija. Već u drugoj ili trećoj godini dijete može promatrati kućnog ljubimca, povremeno ga nahraniti ili pomilovati (Sindik i Laušić, 2006). Djeca od navršene treće do šeste godine razvijaju određene elemente empatije i suosjećanja koji se manifestiraju u sposobnostima kontroliranja emocija i samoregulaciji ponašanja te se u odnosima mogu uočiti znakovi razumijevanja emocija drugih (Sindik i Laušić, 2006). Djeca u navedenom razvojnom razdoblju ograničeno su sposobna shvaćati tuđe mišljenje i održavati socijalne odnose, također sudjeluju u zajedničkoj igri u koju možemo uključiti i ljubimce. Međutim, Sindik i Laušić (2006) govore kako tek nakon šeste godine, zbog potpune spoznaje suosjećanja, dijete doista može samostalno obavljati zadane zadatke u brizi o kućnom ljubimcu. Kako se djetetova dob povećava, tako se proširuju i zadaci pa dijete postupno preuzima brigu o ljubimcu sve dok ne postane samostalno (Burić, 2006). Predškolska djeca vole imitirati roditelje, u školskoj dobi mogu samostalno obavljati pojedine zadatke, dok je tinejdžer sposoban potpuno preuzeti čitavu odgovornost na sebe (Burić, 2006). Iskazi roditelja pokazuju kako je količina vremena skrbi za ljubimce u stabilnom porastu od 5. do 12. godine, a uz to se paralelno smanjuje vrijeme koje djeca provode s braćom i sestrama (Melson i Fogel, 1996; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018). Djeca dobne skupine od tri do pet

godina nedovoljno su zrele te se od njih ne može očekivati samostalna briga o drugim živim bićima. Myers, Saunders i Garrett (2004; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018) navode kako djeca već u ranoj dobi razumiju osnovne fiziološke potrebe životinja. Selak Bagarić i Prijatelj (2020) predlažu da se malu djecu uključi u brigu o kućnom ljubimcu na način da im se postavljaju razna pitanja o životinji (primjerice: *Gdje stoji hrana za ribice?, Gdje je vodilica za psa?, Možeš li mi dodati četku za češljanje mačke?* i sl.), djeca također mogu promatrati i gladiti životinju. Oko pet godina dijete je sposobno obavljati neke zadaće, ali isključivo uz nadzor roditelja. Dijete može pomoći u davanju hrane, čišćenju šapa nakon šetnje sa životinjom, može sudjelovati u četkanju životinje, spremanju igračaka, odlaganju zdjelica za hranjenje i dr. (Selak Bagarić i Prijatelj, 2020). Između pete i desete godine djeca postaju samostalnija u obavljanju određenih zadataka, no poželjno je da odrasli još uvijek budu u blizini pri njihovom izvršavanju. Djeca mogu nesmetano hraniti životinju i dati joj vode, također ju kupati, uređivati i češljati, ovisno o veličini ljubimca djeca mogu pomoći i u njegovoj šetnji (Selak Bagarić i Prijatelj, 2020). Između ostalog, djeca mogu čistiti mačji pijesak ili skupiti pseće fekalije, a mijenjanje vode ribama u akvariju još uvijek je poželjno raditi uz nadzor odraslih (Selak Bagarić i Prijatelj, 2020). Sindik (2006) ističe kako se u predškolskoj dobi javljaju određeni strahovi od kojih neki mogu biti povezani sa životinjama. Posebno se zalaže kako su ribice i kornjače najprigodnije vrste kućnih ljubimaca za djecu predškolske dobi jer su relativno bezopasne te potrebna briga nije pretjerano financijski i vremenski zahtjevana. U dodiru s tim životinjskim vrstama rijetko se razvijaju strahovi i ne postoji opasnost od izravnih agresivnih reakcija poput grebanja ili ugriza kao kod mačaka ili pasa, te je i mogućnost prijenosa bolesti manja u odnosu na druge vrste (Sindik i Laušić, 2006). Kellert navodi kako dječja percepcija životinja prolazi kroz tri razvojne faze:

- (1) razdoblje 6-9 godina, kada je naglasak na emocionalnoj dimenziji odnosa sa životinjom;
- (2) 10-13 godina, kada dolazi do povećanog kognitivnog i činjeničnog razumijevanja životinja te znanja
- (3) te adolescencija, 13-16 godina, kada se naglo razvijaju etički stavovi o životinjama i zahvalnost prema životinjama i uživanju u prirodi općenito. (Lakatoš i Vejmelka, 2018; str. 112-113)

Dijete kroz odnose prema ljubimcima paralelno uči i o odnosima prema ljudima, temeljem toga stečene sposobnosti može primjenjivati u oba slučaja. Posjedovanje kućnog ljubimca djetetu omogućava bolji razvoj empatije i suosjećanja, prepoznavanje tuđih potreba, stjecanje određenih radnih navika kroz brigu o životinji, no dijete također dobiva i uvid o brizi i odgovornosti za druge koji ga okružuju (Sindik i Laušić, 2006). Uz to, Sindik i Laušić (2006) naglašavaju kako životinja djetetu može služiti kao poticaj za širenje opsega znanja o samoj životinjskoj vrsti, ali postupno i o svijetu životinja i svih ostalih živih bića.

5. MOGU LI LJUBIMCI POTAKNUTI RAZVOJ DJETETA?

U članku *Uloga kućnih ljubimaca u povećanju ljudske dobrobiti: utjecaj na razvoj djeteta* časopisa *Dijete, vrtić, obitelj* Burić (2006) pitanje o djelovanju ljubimaca na dječji razvoj smješta u teorijski okvir koji je ostao nedovršen s mnogo otvorenih pitanja. Lakatoš i Vejmelka (2018) također naglašavaju da je tema još uvijek poprilično neistražena, iako se znanstvena zajednica slaže da životinje i kućni ljubimci imaju značajan učinak na djecu. Prvi korak koji je potaknuo istraživanje utjecaja ljubimaca na dječji razvoj desio se sasvim slučajno, i to Borisu Levinsonu. Levinson 1980. naglašava važnost kućnih ljubimaca u dječjem psihološkom razvoju te smatra bliskost sa životinjom prirodnom osnovnom ljudskom potrebom (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Američki dječji psiholog jednom je slučajno doveo svog psa u ordinaciju, iako boravak psa u vrijeme rada s pacijentima inače nije bio običaj. Dječak s kojim je Levinson radio stigao je zbog dogovorenog termina i odmah se počeo družiti sa psom, čak mu je i pričao. Događaj je Levinsona naveliko iznenadio s obzirom da u mjesec dana seansi dječak nijednom nije progovorio jer je imao niz teškoća u društvenim kontaktima (Burić, 2006). Taj ključni trenutak zaslužan je za daljnja istraživanja koja su se primarno bavila samim postojanjem utjecaja kućnih ljubimaca na djecu, a područje razvojnog učinka životinja ujedno je do sada i najviše izučavano (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Melson i Peet otkrili su da vezanje za kućnog ljubimca ostavlja utjecaj na pozitivno emocionalno funkcioniranje djeteta (Burić, 2006). Bergesen je potvrdio prijašnje tvrdnje izlaganjem o obogaćivanju dječjeg samopoštovanja kod prisutnosti ljubimca (Burić, 2006). Nadalje, Burić (2006) izlaže kako Poresky i Hendrix ističu da briga o kućnom ljubimcu, uz socio-emocionalni razvoj, utječe i na kognitivni razvoj djeteta. Temeljem navedenih teorijskih okvira, Burić (2006) navodi podjelu utjecaja na izravne i neizravne.

5.1. Izravan utjecaj kućnih ljubimaca na razvoj djece

Kućni ljubimci izravno utječu na djecu u području socio-emocionalnog i kognitivnog razvoja (Burić, 2006). Dječji razvoj fleksibilan je i dinamičan proces koji podrazumijeva tjelesni, spoznajni, emocionalni i socijalni razvoj koji se međusobno prožimaju i usporedno razvijaju (Starc i sur., 2004; prema Kevac i Krznar, 2017). Berk 2008. navodi kako je cjeloživotni razvoj multidimenzionalan poput grana drveta koje zajednički isprepliću njegovu krošnju (Kevac i Krznar, 2017). Tjelesni, psihički i socijalni čimbenici razvoja čine nerazdvojno jedinstvo te razvoj pojedinih osobina čovjeka ima svoj ritam (Jurčević Lozančoč, 2016; prema Kevac i Krznar, 2017). Životinje mogu doprinijeti zadovoljenju psiholoških potreba djece kao što su briga za druge, odnos prema rođenju i smrti, potrebe za samopoštovanjem, odgovornost i upravljanje vlastitim postupcima, osjećaj povjerenja te potreba za slobodnim izražavanjem misli i osjećaja, navode Arambašić i Vizek-Vidović (2000; prema Kevac i Krznar, 2017). Odnosi sa životinjama također pozitivno utječu i na tjelesni razvoj djece budući da omogućavaju razne permanentne vježbe i usavršavanje pokreta (Kevac i Krznar, 2017). Tako će ljubimci djecu potaknuti na češće motoričke kretnje kao što je šetnja, trčanje ili igra sa životinjom. Uz to, brigom o ljubimcu kod djece se poboljšava i razvoj fine motorike tijekom češljanja životinje, pranja životinjskih zubi ili šapica, stavljanjem ogrlice, hranjenjem životinje, čišćenjem kućice i sl. Kobeščak i sur. (2013; prema Kevac i Krznar, 2017) naglašavaju da se sve aktivnosti sa životinjama odvijaju u područjima socio-emocionalnog, motoričkog i komunikacijskog razvoja. Stoga možemo reći kako odnosi sa životinjama utječu holistički, integrirano, no istovremeno i kreativno na cjelokupni dječji razvoj, odgoj i učenje (Jurčević Lozančić, 2016; prema Kevac i Krznar, 2017). Nadalje, Kevac i Krznar (2017) govore kako najznačajniji direktni i indirektni utjecaj na socijalni i emocionalni razvoj djeteta imaju roditelji. Obzirom da djeca od najranije dobi većinu dnevnog vremena provode u vrtiću, važno je reći da i odgojitelji svojim modelom ponašanja sudjeluju u odgoju djeteta (Kevac i Krznar, 2017).

5.1.1. Socio-emocionalni razvoj

Znanstveni dokazi upućuju kako su empatija i samopoštovanje dvije ključne sastavnice socio-emocionalnog razvoja (Burić, 2006). Empatija je uživljavanje u emocionalno stanje druge osobe (Lakatoš i Vejmelka, 2018) te sposobnost

razumijevanja kako se druga osoba osjeća (Burić, 2006). Razina oksitocina koji utječe na razvoj empatije prema životinjama povećati će se već kod same prisutnosti životinje, stoga predstavlja osnovu za razvoj socijalne inteligencije (Kidd i Kidd, 1987; Tsai, Freidmann i Thomas, 2010; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018). Paul tvrdi kako djeca od najranije dobi kroz interakciju s kućnim ljubimcem koji je u potpunosti ovisan o njima, uče razumjeti potrebe i osjećaje životinja, ali i ljudi (Burić, 2006). Dekodiranje životinjskog ponašanja primjenjivanjem znanja o ljudskom ponašanju, povećava dječju sposobnost razumijevanja neverbalne komunikacije (Melson, 2006; prema Lokotaš i Vejmelki, 2018). Djeca koja su odrastala uz kućnog ljubimca naučila su bolje tumačiti govor tijela i sitne neverbalne znakove pomoću prepoznavanja što im ljubimac želi „poručiti“ (Krizmanić, 2016). Željom da ugone svojim ljubimcima, djeca se trude prepoznati razne životinjske znakove koje odašilju kada primjerice žele hranu ili vodu, šetnju ili igru (Krizmanić, 2018). Svoje znanje o prepoznavanju neverbalnih znakova i govora tijela, između ostalog, djeca prenose u tumačenje druge djece i ljudi. Krizmanić (2016) nalaže da dječje prepoznavanje emocionalnog stanja ljudi također možemo shvaćati kao razvijanje osnove empatije. Bryant potvrđuje da djeca koja se brinu za svoje ljubimce te pokazuju viši stupanj emocionalne privrženosti prema njima, osjećaju veću empatiju prema drugim ljudima (Burić, 2006; Lakatoš i Vejmelka 2018). Poresky i Hendrix 1990. otkrili su da djeca u dobi od tri do šest godina koja iskazuju visoku privrženost kućnom ljubimcu posjeduju viši stupanj empatije u odnosu na djecu s niskom privrženošću ljubimcu i one koja ga nemaju (Burić, 2006; Lakatoš i Vejmleka, 2018). Djeca čiji su ljubimci pas ili mačka, osim visoko razvijene sposobnosti empatije, također su više prosocijalno orijentirana te u adolescenciji češće biraju pomagačke profesije (Vizek-Vidović i sur., 2001; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018). Osim kratkotrajnih i trenutnih promjena kao što je regulacija stresa, životinje kod djece također potiču dugoročne pozitivne promjene. Arambašić i sur. (1999; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018) istraživanjem su potvrdili da djeca koja imaju psa i/ili mačku značajno češće koriste strategije suočavanja sa stresom (poput: izražavanja emocija, traženja socijalne podrške i rješavanja problema) u odnosu na djecu koja imaju neku drugu vrstu životinje ili ju uopće nemaju. Obzirom da rezultati navode kako životinje pružaju socijalnu podršku i mogućnosti da djeca pomoću njih pronađu utjehu i sigurnost tijekom turbulentnih životnih razdoblja, ne čudi da se životinje često koriste u radu s djecom koja su doživjela traumatska iskustva

(Lakatoš i Vejmleka, 2018). Kućni ljubimac nerijetko postaje djetetov najbolji prijatelj, djeca često pričaju sa životinjom kao i s plišanom igračkama te im povjeravaju svoje tajne i privatne misli (Šoban, 2006). Ljubimci djeci pružaju važnu „društvenu“ potporu, Bechman je otkrio da djeca redovito biraju svoje ljubimce kako bi im se prvima obratili za rješenje nekog problema (Burić, 2006). Životinje pružanjem socijalne potpore postaju dječji emocionalni oslonac, stvaraju osjećaj bezuvjetne prihvaćenosti te nikada neće kritizirati ili prosuđivati. Takav odnos djeci stvara dojam bezuvjetne ljubavi i naklonosti jer znaju da mogu računati na životinju i u slučaju ako ju ponekad iznevjere (Burić, 2006). Važno je naglasiti da životinje, iako pružaju kvalitetniju emocionalnu pomoć naspram ljudi, neće moći djetetu opskrbiti, ne manje važnu, instrumentalnu potporu kao što su davanje savjeta ili pomoć pri čitanju priče (Burić, 2006). Još jedna od važnih uloga životinja poticanje je razvoja samopoštovanja, samopoimanja i autonomije kod djece. Ako obitelj ima ljubimca, brigu oko njega preuzimaju svi ukućani pa tako i djeca od najranije dobi uče kako brinuti i njegovati živo biće koje ovisi o njima. Uključenost djeteta preko dobro primjerenih zadataka, uz pozitivne poticaje i prihvaćanje roditelja, predstavljaju važne momente za izgrađivanje samopoštovanja i kompetentnosti u djeteta (Burić, 2006). Poresky i sur. (1988; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018) utvrdili su povezanost pozitivnog samopoimanja kod odraslih i dobi kada su dobili prvog kućnog ljubimca, oni koji su kućne ljubimce imali prije šeste ili nakon desete godine posjeduju pozitivnije samopoimanje od onih koji su ljubimce dobili unutar raspona od šeste do desete godine. Stručnjaci rezultate objašnjavaju Bronfenbrennerovom teorijom ekosustava pomoću koje ističu kako su djeca u periodu od šeste do desete godine pod većim utjecajem školskog mikrosustava naspram obiteljskog (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Nadalje, nedvojbeno se može reći kako djeca koja odrastaju uz kućne ljubimce iskazuju višu razinu socijalnih sposobnosti te sazrijevaju u kompetentnije odrasle osobe naspram druge djece (Guttman, Predovic i Zemanek, 1985; Melson, Sparks i Peet, 1989; Endenburg i Baarda, 1995; Vizek-Vidović i sur., 2001; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018).

5.1.2. Kognitivni razvoj

Komuniciranje sa životinjama u djeci izaziva spontanu radost i sreću, no istovremeno potiče razvoj verbalnih vještina i usvajanje jezika kod male djece, kao i razvijanje sposobnosti dekodiranja neverbalnih informacija (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Iako

pretežno neverbalna komunikacija između djeteta i životinje djeluje ograničavajuće, upravo je to jedan od razloga zašto mlađa djeca uspostavljaju bliske odnose sa životinjama. Endenburg i Van Lith (2011; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018) izlažu kako kućni ljubimci imaju dvojak funkciju u razvoju dječjih komunikacijskih vještina: primatelja djetetovih poruka u ulozi aktivnog slušača i verbalnih stimulatora koji potiču zanimanje djeteta za komunikacijsko izražavanje preko pohvala, naredbi, ohrabrenja i kazne. Ljubimci kod djece koja su donekle ili potpuno usvojila verbalne vještine, mogu poslužiti kao poticaj za čitanje životinji ili učenje životinje trikovima pri čemu se djecu izlaže novim zahtjevnijim iskustvima i povećanju znanja o društvenom ponašanju (Tisson, Hergovich i Spiel, 2007; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018). Vygotsky ističe kako učenje djeteta uz prisutnost životinje također utječe na poboljšanje razine ishoda (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Gee, Church i Altobelli (2010; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018) odbacuju pretpostavku kako prisutnost životinje narušava koncentraciju djece, već ističu da sudjelovanje psa u predškolskim ustanovama može potaknuti prepoznavanje objekata kao jedan od kognitivnih zadataka. Poznato je da djeca brže usvajaju i duže zadržavaju informacije o temama koje su njima od velikog emocionalnog značenja, uz to dječje učenje optimizirano je kad se odvija u kontekstu relevantnih odnosa, stoga je poželjno spoznati kako za većinu djece životinje mogu biti snažna motivacija za učenje (Hatano i Inagaki, 1993; Vygotsky, 1978; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018).

5.2. Neizravni utjecaji ljubimaca na razvoj djece

Istraživanja pokazuju da ljudi koji su u djetinjstvu posjedovali ljubimca u većem broju imaju ljubimca i kad odrastu, uz to općenito imaju pozitivniji stav o ljubimcima i bolje razumiju neverbalne znakove koje životinja izražava (Burić, 2006). Shodno tome, Burić (2006) objašnjava da obitelji koje se sastoje od djece školske dobi i adolescenata u većoj mjeri posjeduju ljubimce nego obitelji bez djece. Životinje pružaju značajnu pomoć u problemskim situacijama u kojima roditelji moraju djecu podučiti o važnim životnim događajima (posebice o rođenju i smrti). Način na koji će se članovi obitelji nositi s važnim životnim situacijama značajno utječe na to kako će se dijete općenito nositi sa sličnim događajima tijekom života. Ljudski život znatno je duži od života njihovih ljubimaca te će se djeca vrlo vjerojatno po prvi puta suočiti sa smrću kada ljubimac uginuće. Velika je vjerojatnost da će dijete koje ima ljubimca doživjeti i njegovo uginuće, takvo bolno iskustvo

oblikovati će djetetov način nošenja sa snažnim emocijama, stoga je potrebno da roditelji otvoreno govore o tuži te da svoje osjećaje podijele s djetetom (Burić, 2006). Brooker i Woodhead (2013) opimjeruju događaj iz prakse Susan Isaac (1930) u kojem su djeca imala prilike „iz prve ruke“ doživjeti, propitati i istražiti smrt zeca koji je bio ljubimac vrtičke skupine. Naime, zec je uginuo tijekom noći te ga je drugi dan pronašao dječak koji je zaključio da je zec mrtav jer mu se trbuh više ne miče „gore-dolje“. Drugi dječak mu je na to zainteresirano odgovorio kako je njegov otac rekao da će oživjeti ako ga stave u vodu. Isaac je predložila djeci da probaju staviti zeca u kadu punu vode. Nekolicina djece uzviknula je da je zec oživio, no treći dječak je to negirao rekavši da ako tijelo pluta u vodi, onda je mrtvo, a ako potone znači da je živo. Nakon što su sva djeca na vlastiti način osvijestila da je zec doista uginuo, dogovorili su kako će iskopati rupu te u nju sahraniti svojeg voljenog zeca (Brooker i Woodhead, 2013). Djeca su se odlučila na slikoviti način oprostiti od svog ljubimca, upravo im je takav ritual omogućio lekciju za čitav život. Ceremonije poput biranja mjesta pokopa, ukapanja životinje s njezinim igračkama i memorabilijama te ukrašavanje nadgrobnih ploča i paljenje svijeća djeci omogućuju procesuiranje i prihvaćanje smrti. „Dok nas civilizacija odvlači od prihvaćanja smrti kao sastavnog dijela života, životinje nam nude jedinstvenu pouku kako prihvatiti smrt voljene osobe ili vlastitu, na prihvatljiv način“ (Chernak McElroy, 2002; str. 152). Važno je da roditelji, odnosno odrasli, prepoznaju takve situacije kao prilike za razgovor o emocijama te da ih primjerenom izražavaju. Oprečno tome, Burić (2006) ističe da se kod rođenja nove životinjske pridošlice u obitelji odraslima pruža prilika za objašnjavanje kako život počinje, čak mogu na primjereni način djetetu objasniti početni oblik spolnog odgoja.

5.2.1. Utjecaj mreže društvenih odnosa na razvoj djece

Kućni ljubimci imaju dvojak značaj u socijalnoj dimenziji odnosa s djecom. Primarno, dijete koje je privrženo ljubimcu odnos smatra iznimno značajnim, a sekundarno, njihov odnos djetetu omogućuje i olakšava uspostavljanje novih odnosa (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Djeca uzajamno i trajno privržen odnos sa svojim kućnim ljubimcima shvaćaju ekskluzivnim slično kao i međudnos s bliskim prijateljima (Bryant, 1985; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018). Melson i Fogel ustanovili su kako ne postoje spolne razlike u učestalosti provođenja vremena djece s kućnim ljubimcima, štoviše djeca u dobi od 5 do 12 godina provode više vremena

družeći se sa životinjom nego bratom ili sestrom te im takvi odnosi pružaju više zadovoljstva s obzirom da su sukobi rjeđi (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Životinje su sastavni dio dječje socijalne mreže te njihove međusobne odnose djeca smatraju iznimno značajnima (Meslon, 2011; Adamson i sur., 2007; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018). Bryant 1985. spoznaje kako djeca prosječno uključuju dva kućna ljubimca kod izlaganja svojih deset najvažnijih odnosa u životu (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Tripperovo istraživanje pokazuje da djeca razne životinjske figure (poput vlastitih kućnih ljubimaca, ljubimaca bliskih osoba ili životinja koje susreću na odmorima i sl.) percipiraju kao vrlo važne te ih smatraju dijelom obitelji, što potvrđuje da djeca formiraju osobne i individualne odnose sa životinjama u kojima pritom razlikuju prijateljstvo od poznanstva (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Nadalje, životinje djeci služe kao svojevrsni prijelazni objekti jer omogućuju prvobitno uspostavljanje međusobne veze pomoću koje djeca svoju povezanost prošire i na ljudske odnose. Burić (2006) pojašnjava kako se nabavkom kućnog ljubimca povećava učestalost djetetovih socijalnih interakcija, posebice u vlastitom domu. Paul je potvrdio da posjedovanje psa rezultira većom povezanosti obitelji (Burić, 2006). Istraživanjem američkih obitelji, Cain je ustanovio da su obitelji u 52% slučajeva počele provoditi više zajedničkog vremena otkada su nabavile kućnog ljubimca (Burić, 2006). Pored toga, Burić (2006) navodi kako su Poresky i Hendrix ustanovili da se djeca iz povoljne obiteljske sredine i koja imaju kućnog ljubimca bolje razvijaju sukladno s dobi. Nadalje, djeca s manje braće ili najmlađi u obitelji imaju veću sklonost za brigu o više ljubimaca te se općenito jače vežu za njih (Burić, 2006). Životinje mlađoj djeci ili jedincima mogu poslužiti za lakše emocionalno izražavanje i usvajanje poželjnih ponašanja koje druga djeca izravno uče komuniciranjem s braćom i sestrama (Burić, 2006). Lakatoš i Vejmelka (2018) naglašavaju da interakcija sa životinjama sramežljivoj djeci olakšava iniciranje komunikacije s ostalima. *Društveno mazivo* termin je kojim Mugford i M'Comisky opisuju fenomen u kojem prisutnost životinje potiče međuljudske društvene kontakte (Burić, 2006). McDonald je intervjuiranjem 30 desetogodišnjaka došao do rezultata u kojima je 84% djece izvijestilo kako im se broj socijalnih kontakata povećao tijekom šetnje sa psom (Burić, 2006). Većina djece potaje popularnija među vršnjacima nakon što u njihov dom uđe kućni ljubimac. Krizmanić (2016) napominje kako su sredinom 20.st. opsežna austrijska istraživanja pokazala da su djeca koja posjeduju neku vrstu kućnog ljubimca bila popularnija u svojoj sredini od onih koji ljubimca

nisu imali. Popularnost djece najprije se tumačila druženjem zbog želje druge djece da se igraju s njihovim ljubimcima, no pokazalo se da su ista djeca i u mladosti, i u ranoj odrasloj dobi još uvijek bila popularnija od onih koji nisu odrastali uz ljubimca (Krizmanić, 2016).

6. PRIVRŽENOST DJECE KUĆNIM LJUBIMCIMA

Odnosi između ljudi i njihovih kućnih ljubimaca ispunjeni su velikom i postojanom ljubavi, upravo za takvo snažno emocionalno vezanje odgovorna je privrženost. Razlog koji objašnjava želju životinje za kontinuiranim i učestalim vezanjem za ljude može se opisati vidljivom koristi (kao npr. hranjenje, njega, maženje, sigurnost i sl.) koja životinji omogućuje preživljavanje iz stalnog i jedinstvenog izvora (Levačić, 2009). Navedeno objašnjenje potaknulo je pitanje o razlogu ljudskog vezanja za ljubimca, obzirom da nema očito „vidljivih“ koristi. Levačić (2009) fenomen objašnjava na način da ljudi i životinje u svojim odnosima zapravo dobivaju uzajamnu korist, životinja prima utočište i hranu, dok se kod čovjeka dugoročno vide razni pozitivni utjecaji na fizičko zdravlje, veće životno zadovoljstvo te cjelokupnu dobrobit. Djeca u pravilu izražavaju visok stupanj privrženosti kućnim ljubimcima jednako kao i u međuljudskim odnosima, a najčešće ih karakteriziraju dodir i fizički kontakti (Vizek-Vidović i sur., 2001; prema Lakatoš i Vejmleki, 2018). Robin i ten Bensel (1985; prema Lakatoš i Vejmleki, 2018) potvrđuju da se dječja privrženost s ljubimcima i u međuljudskim odnosima podudara, također naglašavaju kako je odnos djeteta sa životinjom jednostavniji i s manje konflikata nego u odnosu s ljudima. Lakatoš i Vejmleka (2018) navode istraživanja koja pokazuju da djeca u osnovnoj školi smatraju kako će njihovi odnosi s ljubimcima potrajati „bez obzira na sve“ pa čak ako se i sukobe, no isto nisu potvrdila i za odnose s roditeljima i vršnjacima. Melson, Peet i Sparks 1991. utvrdili su značajne razlike prema dobi djeteta, tako se pokazalo da u predškolskoj dobi djeca pokazuju nižu razinu privrženosti u odnosu na osnovnoškolsku (Lakatoš i Vejmleka, 2018). Individualne karakteristike djeteta također utječu na stupanj privrženosti prema ljubimcu, Lakatoš i Vejmleka (2018) govore kako su jedinci i najmlađa djeca u obitelji sklonija višoj privrženosti od ostalih. Bodsworth i Coleman, istraživanjem 2001. ustanovili su da djeca predškolske dobi iz jednoroditeljskih obitelji osjećaju viši stupanj privrženosti prema ljubimcima nego djeca koja dolaze iz dvoroditeljskih obitelji (Lakatoš i Vejmleka, 2018). Iako većina istraživanja nisu pronašla znatne statističke razlike u razini dječje privrženosti

ljubimcu na temelju spola, neka istraživanja uočavaju kako djevojčice iskazuju viši stupanj privrženosti od dječaka (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Za stvaranje privrženosti značajne su i karakteristike kućnih ljubimaca, posebice vrsta životinje. Budući da su psi dio ljudskog društva duže od bilo koje vrste, oni su ujedno najomiljeniji i najpopularniji kućni ljubimci (Hart, 1995; prema Levačić, 2009). Pokazalo se da su djeca privrženija psima i mačkama naspram bilo koje druge vrste kućnih ljubimaca, uz to su djevojčice više privržene mačkama od dječaka (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Moguće je da djeca nedvojbeno biraju pse zbog njihove sposobnosti za interakciju i ekspresivnog izražavanja afekcije prema svojim vlasnicima, međutim, istraživanja pokazuju kako kod starije djece i nisu toliko izražene razlike u privrženosti obzirom na vrstu životinje (Lakatoš i Vejmelka, 2018). Iako postaje jasno kako životinje imaju nesporno višestruko pozitivan utjecaj na djecu: „U Hrvatskoj je privrženost kućnim ljubimcima još relativno neistražena tema, a stoji i jasan zahtjev za razvojem instrumenata koji bi pružili valjanu mjeru ovog konstrukta“ (Levačić, 2009; str. 391). Ovaj problem također može otvoriti područje istraživanja s fokusom na značaj odnosa djece s različitim vrstama kućnih ljubimaca.

7. KUĆNI LJUBIMAC U VRTIĆU

Na temelju članka 49. stavka 4., članka 51. stavka 5. i članka 62. stavka 5. Zakona o zaštiti životinja (Narodne novine 102/17) i članka 41. točke 2. Statuta Grada Zagreba (Službeni glasnik Grada Zagreba 23/16) Gradska skupština Grada Zagreba, na sjednici 2018. donosi ODLUKU o uvjetima i načinu držanja kućnih ljubimaca i načinu postupanja s napuštenim i izgubljenim životinjama i divljim životinjama - u kojoj je člankom br. 9 o kretanju kućnih ljubimaca odlučeno: „Zabranjeno je kretanje kućnih ljubimaca na dječjim igralištima, neograđenim dvorištima škola i vrtića, uređenim gradskim plažama i cvjetnjacima“. Također Zakon o zaštiti životinja, koji je na snazi od travnja 2019. godine, VI. dijelom o zaštiti kućnih ljubimaca u stavku o uvjetima držanja kućnih ljubimaca članka 51. govori: „Kućnim ljubimcima moraju se osigurati uvjeti držanja u skladu s njihovim potrebama.“ i „Zabranjeno je kretanje kućnih ljubimaca na način koji ugrožava zdravlje i sigurnost ljudi, posebice djece te životinja“. Došen-Dobud (2005) objašnjava da životinje prema adekvatnom dogovoru mogu boraviti u vrtiću prilikom jednokratnog boravka ili tijekom dužeg vremenskog perioda. Kad životinju želimo držati tijekom duljeg vremenskog razdoblja, najčešće biramo ribice u akvarijima, ptice u krletkama, ježeve ili kornjače

u terarijima ili sličnim pripremljenim odgovarajućim prostorima (Došen-Dobud, 2005). Ljubimac u vrtiću može boraviti u vanjskom ili unutarnjem prostoru objekta. Prije dolaska kućnog ljubimca u vrtić dužnost članova kolektiva jest osigurati i pripremiti prostor u kojem će ljubimac boraviti, također je nužno pripremiti djecu i naglasiti koje će sve obaveze i zadaće imati kad se ljubimac smjesti.

7.1. Priprema ustanove za dolazak životinje u vrtić

Prije dolaska kućnog ljubimca u vrtić potrebno je upoznati se i proučiti literaturu o njezi životinje te se savjetovati s veterinarom o specifičnostima za određenu životinju koja dolazi. Veterinar treba pregledati ljubimca, provjeriti njegovo zdravlje, temperament i ponašanje. Posebno je važno upoznati djecu s pravilima o brizi za životinju te im odrediti zadaće koje će morati izvršavati kad životinja dođe (npr. davanje hrane, vode, čišćenje prostora u kojem će životinja boraviti...). Djeca koja imaju ili su već imala kućne ljubimce biti će bolje upoznata s određenim pravilima, nego djeca koja se prije nisu susrela s njima. Najbolje će naučiti o pravilnom načinu brige za životinju ako mogu imitirati prikladan primjer odraslih. Djeci treba objasniti kako pravilno primiti, držati i gladiti životinju, istodobno ih upozoriti da se životinja ne smije vući za rep, uši i sl. (Šoban, 2006). Malu djecu također treba uključiti u neki aspekt brige o ljubimcu, primjerice: odabir vodilice, pomaganje kod češljanja, donošenja hrane i vode i dr., Šoban (2006) predlaže da se djecu uvijek uključi u brigu barem im objašnjavajući zašto i što radimo. Iako su prema Krizmanić (2016) sve životinje, a posebice psi, sklone mladuncima bilo koje vrste pa mogu puno toga pretrpjeti, zaista je važno poučiti dijete o ispravnom djelovanju na životinju. Poželjno je protumačiti da životinja, jednako kao i čovjek, osjeća bol ako joj se recimo stane na šapu ili vratima prignjeći rep. Nadalje, Krizmanić (2016) savjetuje da djeci vrijedi spomenuti kako se i životinje ponekad uvrijede ako se prema njima nedosljedno ponašamo pa ih jednom nagradimo, a drugi put ignoriramo ili kaznimo za isto ponašanje. Potrebno je naglasiti kako je briga za životinju zajednička i da svi u skupini dijele jednaku odgovornost za nju. Kod podjele zadataka o brizi za ljubimca važno je obratiti pozornost jesu li zadaće primjerene za dječju razvojnu dob. Odgojitelji moraju djecu ohrabrivati u radu i brizi oko životinje te im pomoći kad je neophodno.

7.2. Zdravlje djece i dolazak životinje u vrtić ili Čega se treba čuvati?

Dolaskom životinje u vrtić mogu se javiti rizici kao što su infekcije, alergije ili ozljede. Određene infekcije ili zoonoze prenose se sa životinje na čovjeka i obrnuto, a najčešće se javljaju tijekom reakcije na ugriz ili ogrebotinu, u kontaktu sa životinjskim izlučevinama ili hranom te kod zaraze unutarnjim i vanjskim parazitima (gliste, trakavice, buhe krpelji...). Today's Veterinary Technician (2016) u svom članku *Zoonotic disease risk* izlaže kako usporedno sa svim dobnim skupinama, djeca najlakše obolijevaju od zoonoza, odnosno zaraznih bolesti koje uzrokuju razne bakterije, virusi, paraziti, gljivice i sl. Djeca su učestalo u izravnom kontaktu s moguće kontaminiranim područjima poput zemlje, trave i pijeska te voda stajačica, u ovom slučaju primarno lokvama (Today's Veterinary Technician, 2016). Pritom, djeca tijekom svojih svakodnevnih aktivnosti rjeđe peru ruke prije konzumiranja hrane i pića, kao i čestog diranja lica i usta rukama, primjerice kod sisanja palca ili griženja noktiju (Today's Veterinary Technician, 2016). *Bartonella henselae* uzročnik je infektivne bolesti mačjeg ogreba te najčešće uzrokuje povećane limfne čvorove i povišenu tjelesnu temperaturu (Šoban, 2006). Mačke i psi nerijetko su domaćini crijevnim nametnicima poput trakavice i glista kojima su posebno sklona djeca mlađe životne dobi (Šoban, 2006). Istovremeno, životinje često nose i vanjske parazite (buhe i krpelje) koji lako mogu prijeći na djecu. Šoban (2006) piše da ptice prenose bakterijsku upalu pluća, odnosno *Pistakozu* ili *Ornitozu*, uzročnik bolesti je *Clamydia*, a simptomi se protežu od onih nalik na blagu prehladu do jake upale pluća. Svrbež i tipične crvene okrugle iritacije po koži znakovi su gljivične infekcije *Mikroporoze* koju na ljude najčešće prenose mačke (Šoban, 2006). Najopasnija bolest kojom se djeca mogu zaraziti u kontaktu sa životinjama jest bjesnoća. Punatić, Ropac i sur. (2017) opisuju bjesnoću kao akutnu infektivnu bolest obilježenu dubokom disfunkcijom središnjeg živčanog sustava koja redovito završava smrću. Procjenjuje se da se preko 90% ljudskih žrtava zarazilo bjesnoćom preko psećeg ugriza (Punatić, Ropac i sur., 2017). Stoga je vrlo važno barem jednom godišnje obavljati zaštitna cijepljenja protiv zaraznih bolesti, a minimalno svakih šest mjeseci preventivno davati sredstva protiv unutarnjih crijevnih nametnika (Šoban, 2006). Životinju treba mjesečno zaštititi sredstvima protiv krpelja i buha, Šoban (2006) također savjetuje da je potrebno potražiti pomoć veterinaru kod svakog uočenog promijenjenog ponašanja kućnog ljubimca. Osobito je potrebno starije životinje voditi na preventivne sistematske preglede (kao što je krvna slika, ultrazvuk srca,

laboratorijska pretraga krvi i sl.) kako bi se moglo što prije intervenirati u slučaju neke bolesti. Iako su alergije u većini slučajeva nasljedne, važno je uzeti u obzir kako životinje u svoju okolinu otpuštaju alergene (poput dlaka, perja, životinjske peruti, sline, prašine i dr.), koji mogu provocirati i pogoršati određene alergijske bolesti kod djece (Šoban, 2006). Reakcije se javljaju kod čestog i dugotrajnog izlaganja alergenima životinje te je potrebno djecu uvesti u higijensku kulturu pranja ruku prije i nakon kontakta sa životinjama. Važna je i pravilna prehrana te redovita higijena, kako ljubimca tako i njegovog životnog prostora (redovito češljanje, po potrebi šišanje, kupanje, promjena mačjeg pijeska, čišćenje kaveza, akvarija ili terarija i sl.), naglašava Šoban (2006). Ozljede, kao što su ogrebotine ili ugrizi, u pravilu bi trebale biti najrjeđa pojava od navedenih rizika, a javljaju se kada se sa životinjom grubo postupa te se ona osjeća nesigurno ili ugroženo. Krizmanić (2016; str. 38) ističe sljedeće: „Dijete, koje roditelji nisu naučili da psu ili mački ne gura prste u oči ili olovku u uho, životinja može u samoobrani ugristi ili ogrepsti“. Da bismo spriječili agresivno ponašanje ljubimca djecu moramo naučiti kako se odgovorno, nježno i s poštovanjem moraju odnositi prema životinji.

8. UPOZNAVANJE DJECE SA ŽIVOTINJOM

Što su djeca manja, to će im emocionalni doživljaj tijekom upoznavanja životinje biti veći, a najčešće će ga izražavati vrištanjem, skakanjem, pokušajima uzimanja, pipanjem, stiskanjem, udaranjem i slično (Došen-Dobud, 2005). Posebno snažan doživljaj biti će djeci ako životinju donesemo u zatvorenoj kutiji ili nečime prekrivenu, time ćemo doprinijeti elementu intrige i iznenađenja. Djeca ispod četiri godine još uvijek nemaju potpuno razvijenu sposobnost samokontrole, a posebno agresivnih impulsa te uvijek moraju biti pod nadzorom odraslih ili određene odgovorne osobe kad su u kontaktu sa životinjama (Došen-Dobud, 2005). Nerijetko se djeca prema životinjama odnose isto kao i prema svojim igračkama te je zbog toga potrebno obratiti pažnju kako bi se spriječilo nepravilno, naglo i grubo rukovanje životinjom. Nužno je djeci objasniti da su životinje živa bića sa svojim potrebama i osjećajima te se s njima možemo igrati, ali ih ne smijemo smatrati igračkama. Došen-Dobud (2005) elaborira zanimljivu pojavu do koje dolazi tijekom dječjih čuvstvenih odnosa prema životinji, naime istovremeno se odvijaju gotovo potpuno suprotni postupci i osjećaji u djece kod susretanja sa živom životinjom. Primjerice,

trogodišnjaci su donesenog kunića praktički zatrpali mrkvama da bi ga nahranili, no također su ga i otkrivali lisici-lutki bez obzira na upozorenja kako lisica može pojesti kunića (Došen-Dobud, 2005). Navedeno oprečno ponašanje možemo objasniti dječjom nezasitnom potrebom za istraživanjem i preispitivanjem svih granica ponašanja koje daje učinak na životinju. Iako se ponekad može desiti da dijete prilikom proučavanja životinje u prvim susretima slučajno slomi krilo piliću ili izvadi ribicu iz akvarija, djecu zbog njihove prirodne potrebe za istraživanjem nikako ne smijemo smatrati zloćudnima. Važno je uložiti dovoljan napor kako bi se djeci objasnilo da se ponekad moraju zadržavati na distanci u određenim situacijama i usmjeravati svoje potrebe za istraživanjem na primarno vizualno promatranje prije izravnog djelovanja na životinju. Došen-Dobud (2005) opimjeruje susret s ribicom u kojem bi dijete prvo vizualno promatralo kako se riba kreće, otvara usta i sl., a zatim bi izravno ribici moglo dati hrane i promatrati ju kako jede. Tako će se djetetu omogućiti sustavna usporedba sadašnjeg doživljaja s onim što mu je već poznato iz drugih spoznajnih okolnosti. Slično vizualno istraživanje može se primijeniti u susretima s različitim životinjama. Došen-Dobud (2005) smatra da je korisno djecu prvo upoznavati sa životinjama iz njihovog prirodnog okruženja, stoga djeci jasličke dobi predstavljamo životinje iz njihove neposredne okoline (prema mogućnostima to će najčešće biti domaće životinje). Nakon određenog vremena djeca se naviknu na sustanarstvo sa životinjom u njihovom okruženju te ju ponekad mogu početi tretirati kao dio ambijenta, zato djecu valja podsjetiti da pripaze na nju i da ju ne ozljede (Došen-Dobud, 2005). Životinja će, govori Došen-Dobud (2005), tako ponovno doći u centar dječjeg promatranja i istraživanja.

9. PRIBLIŽAVANJE ŽIVOTINJA DJECI

Djeca predškolske dobi dinamično se razvijaju te njihov potencijal treba maksimalno iskoristiti, zbog toga se predlaže kontinuirano izlaganje životinjama kako bi se neprestano nadograđivali odnosi prema njima (Došen-Dobud, 2005). Iako najmlađi životinje doživljavaju burnom čuvstvenom i emocionalnom reakcijom, starija će djeca (oko pet do šest godina) o životinjama intelektualno, odnosno spoznajno razmišljati, interesi o životinjama promijeniti će im se i imati će više iskustva i informacija o njima (Došen-Dobud, 2005). Djeca najemotivnije doživljavaju mladunčad koja im potiče poseban interes, zapaža Došen-Dobud (2005). Nadalje,

Došen-Dobud (2005) navodi kako učenje o životinjama može krenuti u tri smjera: učiti mogu na temelju stvarnog i zamišljenog svijeta o životinjama (vođenje djetetovim obrazloženjima koja se najčešće temelje na bajkama), zatim se mogu usmjeravati konkretnim činjenicama o životinji (učenje o vrsti, boji, glasanju, hrani, staništu, utjecaju na ljude...) te naposljetku krenuti slobodnim promatračko-istraživačkim pristupom koji uključuje djetetovo maštovito prosuđivanje objektivnih informacija na temelju vlastitog iskustva bez nasilnog rušenja dječjih čuvstveno-fantazijskih, spoznajnih konstrukcija. Uz to valja napomenuti kako se djeca ponekad poistovjećuju s likom neke životinje te nam na taj način žele nešto poručiti o sebi i svojoj osobnosti. Došen-Dobud (2005) govori kako neka djeca preferiraju velike i naizgled jake životinje, dok druga više vole mladunčad i male životinje. Osim pružanja zadovoljstva neposrednog doživljaja donošenjem životinje u skupinu, odgojitelji trebaju nastojati djeci približiti životinje i u njihovim pravim prirodnim staništima te po mogućnosti u osnovnoj životnoj zajednici (farma, peradarnik, kunićnjak i sl.), naglašava Došen-Dobud (2005). Još jedna od metoda približavanja životinja djeci su fotografije ili slike koje su djeci posebno zanimljive te ih potiču na traženje dodatnih informacija (Došen-Dobud, 2005). Fotografije se djeci mogu pokazati prethodno, istodobno kad i žive životinje ili nakon susreta sa životinjom. Fotografije djeci omogućuju čvrste asocijativne veze i predodžbe o životinjama, također će osigurati daljnje produblјivanje spoznaje o životinjama jer će ih izložene u prostoriji dnevnog boravka svakodobno podsjećati na međusobni susret (Došen-Dobud, 2005). Podsjećanje na životinje djeci omogućuje daljnju razradu i korištenje stečenih informacija koje će najčešće primjenjivati u igrama oblikovanja i simboličkoj igri (Došen-Dobud, 2005). Verbalni sadržaji također mogu biti poticaj za preradu životinjskog svijeta. Oni često usmjeravaju djecu k umjetničkim sadržajima te ujedno i prema inovativnosti koja djeci omogućuje preradu spoznaja, emocija, izražavanje i početno stvaranje (Došen-Dobud, 2005). Dijete se na brojne načine može verbalno izraziti, kao primjerice: stihovima, pričama, bajkama i basnama, pjesmama, igrama asocijacija, zagonetkama i poslovicama, govorno-scenskim improvizacijama, igrama s pjevanjem i brojnim drugim načinima. Došen-Dobud (2005) objašnjava da u govorno-scenskim igrama likovi životinja djeci pomažu u improviziranju, poistovjećivanju te jednostavnijem i neopterećenom otpuštanju psiholoških kočnica za govornu ekspresiju. Kako bi se kod djece dopunile i potvrdile njihove istraživačke spoznaje, odgojitelji u radu mogu koristiti i razne internetske

sadržaje poput video i audio prikaza, obrazovno-dokumentarnih filmova, raznih web kvizova, interaktivnih igara na računalu, uz to djeci su zanimljivi i stripovi te različite didaktičke igre i slično. Djeca svoj interes prema životinjama pokazuju preko brojnih pitanja, a uloga odgojitelja je odgovoriti na sva pitanja što je bolje moguće. Djeca također vrlo osjećajno doživljavaju kako je biti neslobodan, spoznajno prerađivanje moralnih pitanja često se javlja nakon posjeta kompleksnim životinjskim zajednicama poput zoološkog vrta (Došen-Dobud, 2005). Prema tome, Došen-Dobud (2005) ističe kako je česta praksa zagrebačkih vrtića posjet lovačkom muzeju gdje su izložene mnoge preparirane životinjske vrste u punoj veličini. Iako životinjski postav pridonosi boljoj predodžbi o njihovom izgledu i prirodnom okolišu, također je povod dječjim nelagodnim pitanjima poput *Zašto su ljudi ubili životinju?*. Dobra obrazloženja o zaštiti pojedinih životinja, zimskim hranilištima, lovostajima i dr. mogu djelomično umiriti djecu, no Došen-Dobud (2005) piše da još uvijek ostaje pitanje treba li djecu izlagati takvim mjestima. Došen-Dobud (2005) govori kako je bitno odgovarati na dječja pitanja primjereno i uz poneki dodatak, u suprotnom bi prekomjerno objektivno poimanje odgojitelja moglo narušiti dječje emocionalno zanimanje za temu. Djeci je potrebno davati onoliko novih informacija, koliko ih žele i mogu primiti, bez obzira hoće li ih sve moći zapamtiti, samostalno će usustaviti svoje poimanje o životinji (Došen-Dobud, 2005). Jedino će na takav način odgojitelji postići spoj zamišljenog, poznatog i bajkovitog uz ponešto objektivnog, napominje Došen-Dobud (2005).

10. TEMATIKA ŽIVOTINJA U ODGOJNO-OBRAZOVNOM PROCESU ZA ODRŽIVI RAZVOJ

Suvremeno pitanje o stanju i opstanku okoliša uključuje mnogo problema i upozorenja, a posebice ako se kosi s ekonomskim interesima koji su nerijetko štetni za održivost zdravlja ljudi i okoliša, odnosno cjelokupnog života. Uništenja brojnih oblika života, emisija štetnih tvari u okolišu, brutalni uzgoj životinja za hranu ljudima i drugim životinjama, genetičko modificiranje organizama i ekonomska eksploatacija takvih organizama te uništenje kulturne različitosti samo su neke od katastrofa koje se javljaju u suvremenom svijetu, navode Kevac i Krznar (2017). Stoga se konceptu suvremenog održivog razvoja postavlja veliki zadatak u osmišljavanju i rješavanju općeg problema narušene ravnoteže između kontinuiteta

materijalnog rasta i očuvanja prirodne osnove življenja te opstanka kulture življenja ljudi i društva (Lay, 2007; prema Uzelac, Lepičnik-Vodopivec i Anđić, 2014). Takav izazov postavlja se i odgojno-obrazovnom sustavu.

Sve rečeno možemo nazvati bioetičkim senzibilitetom. Bioetičkim jer je izgrađen u okrilju nove paradigme znanja, konkretno, bioetičke paradigme znanja (Krznar, 2016:199), a senzibilitetom jer nastoji očuvati život u svim njegovim oblicima i pojavnostima, a ne djelovati kao da je riječ o gradivnom elementu ljudske komocije. (Kevac i Krznar, 2017; str. 133)

Strategija obrazovanja za održivi razvoj (2015) i Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj (2005-2014), dokumenti su koji održivi razvoj prioritetno stavljaju kao dopunu sadašnjem odgoju i obrazovanju gdje se razvoj svijesti o održivu razvoju zagovara kao globalizacijski kompleks sustava (Uzelac, Lepičnik-Vodopivec i Anđić, 2014). Dokumenti također pozivaju na sustavni i cjeloviti pristup problematici odgoja i obrazovanja za održivi razvoj koji zahtijeva trajnu, tj. cjeloživotnu potrebu za učenjem. Obzirom da Uzelac i sur. (2014) navode brojne dimenzije učenja, održivost shvaćamo kao integralan pojam koji se kreće u širokom rasponu od održivosti potomstva, preko zdravlja, održivosti nekih vrsta životinja i bilja, zatim naselja, sustava voda i energije do održivosti klime i hrane, države i kulture i sl. Nadalje, Uzelac i sur. (2014) zaključuju kako integralna održivost podrazumijeva, osim biološko-ekološkog aspekta, niz različitih dimenzija i komponenata održiva razvoja kao primjerice: socijalno-kulturni, pravni, ekonomsko-gospodarstveni, zdravstveni te estetski aspekt i dr. Aktualizacijom sadržaja održiva razvoja u odgojno-obrazovnom procesu utjecati će se na promjenu svijesti djece te na razvoj novih sposobnosti, znanja i vještina za kompetentno djelovanje djece kao ekološki osviještenih i aktivnih građana društva (Uzelac i sur., 2014). Kako bi se odgovorno pristupilo organizaciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, u proces moraju biti uključeni svi odgojitelji i sva djeca u vrtiću, također treba uključiti i roditelje, i lokalnu zajednicu. Uzelac i sur. (2014) govore da susret s prvim elementima održiva razvoja započinje u obitelji gdje je dijete uključeno u određene djelatnosti, no razvoj osviještenosti pojedinca dugotrajan je proces u kojem upravo odgojno-obrazovne ustanove, kao što su vrtić i škola, imaju presudnu ulogu. Uzelac i sur. (2014) navode kako sustavni razvoj osjetljivosti predškolske djece podrazumijeva specifične sadržaje, postupke i sredstva, uz to zahtijeva upoznavanje djece s odnosima i klimom u vrtiću, stilom života i radom uz spontani razvoj

osjetljivosti za održivi razvoj. Također je potrebno omogućavanje i korištenje situacija koje spontano izazivaju doživljavanje i izražavanje djeteta o održivu razvoju i sl. Kako dijete raste i sazrijeva, tako se mijenja i napreduje njegov način razmišljanja i rasuđivanja. Prema tome, mlađa djeca konkretno razmišljaju o okolišu te se oslanjaju na njegove vanjske značajke, a pritom okoliš smatraju kao trenutačno stanje koje ovisi o trenutnim ili budućim igrama i aktivnostima (Uzelac i sur., 2014). S druge strane, djeca nakon pete godine razvijaju sposobnost apstraktnog predočavanja okoliša (Uzelac i sur., 2014). Dječja osjetljivost za održivi razvoj uspješno će se razvijati u otvorenom i poticajnom okruženju pa je uloga odgojitelja osigurati raznovrsne poticaje u sjecanju i praktičnoj primjeni osnovnih vrijednosti održiva razvoja (Uzelac i sur., 2014). Također je važno uzeti u obzir kako djeca najbolje uče imitacijom i poistovjećivanjem s odraslima te će upravo primjer dječjeg uzora orijentirati razvoj osjetljivosti za održivi razvoj u pozitivnom ili negativnom smjeru. Djeci je ugodno biti u vanjskom prostoru te imaju velike koristi od boravka izvan vrtića, a posebno se u okolišu kod djece stimulira stjecanje prvih iskustava, znanja, navika i ponašanja koji pogoduju procesu razvoja osjetljivosti za održivi razvoj (Uzelac i sur., 2014). Djeca vole iskusiti razne kvalitete svijeta poput mirisa, zvukova i drugih osjeta, vesele ih susreti s drugim ljudima, životinjama i prirodom, između ostalog boravak u prirodnom okruženju djeci daje priliku za slobodno ponašanje koje se očituje u prirodnim reakcijama i oblicima kretanja kao što je vikanje, skakanje, trčanje i sl. (Uzelac i sur., 2014). Odgojno-obrazovne ustanove moraju djeci omogućiti vanjske prostore koji će ih potpuno osjetilno stimulirati, prostor će jedino na taj način osigurati poticaje na igru i neograničeno učenje uz zajedničko djelovanje svih osjetila. Uzelac i sur. (2014) navode kako će uređenje vanjskog prostora vrtića djetetu s vremenom, između ostalog, osigurati razumijevanje živih bića koja se kreću djetetovim blisko poznatim mjestima poput cvjetnjaka ili vrtova. Suvremeni odgojno-obrazovni pristup koji promiče poticanje osjetljivosti djece za održivi razvoj, posebno zagovara raznolikost sadržaja kojim će se prikazivati problemi suvremenog svijeta (Uzelac i sur., 2014). Različiti sadržaji najčešće se usmjeravaju na teme poput zdravlja, hrane, energije, vode, prometa, siromaštva, no također i na pitanja biološke raznolikosti te živog svijeta koji osim ljudi i biljaka uključuje i životinje. Uzelac i sur. (2014) navode da su sadržaji prve mogućnosti doživljavanja i suočavanja s problemima međupovezanosti čovjeka i prirode te prirodnih i stvorenih dobara, što uzrokuje voljnu emocionalnu i spoznajnu

osjetljivost djece za održivi razvoj. Različite vrste aktivnosti koje su usklađene s odgojno-obrazovnim zadaćama, razvojnim mogućnostima te dječjim potrebama i interesima pridonijeti će svestranijem i cjelovitijem razvoju osjetljivosti djece za održivi razvoj. Uzelac i sur. (2014) također navode da igra ima vodeću ulogu u tom procesu te naglašavaju kako su spontane i razne didaktičke igre preduvjet dječje osjetljivosti za održivi razvoj. Uz to, autorice spominju kako igra ne mora biti jamstvo za osjetljivost djece na probleme održiva razvoja, no biti će koristan temelj za osvještavanje i početno razumijevanje problema vezanih za okoliš. Naravno, valjda naglasiti kako uz igru postoji široki spektar perceptivnih, misaonih, praktično-konstruktivskih i izražajnih aktivnosti u razvoju dječje osjetljivosti za održivost (Uzelac i sur., 2014). Razni sadržaji, aktivnosti i metode učenja u zavisnim su odnosima koje također nadopunjuju i pristupi odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. Uzelac i sur. (2014) govore kako se u vrtićkoj praksi najčešće koriste integrirani, projektni i problemsko-istraživački pristup. Pristupi se međusobno uvjetuju, odnosno dopunjuju se i prožimaju te su slični, no imaju i svoja jedinstvena obilježja.

Kad govorimo o integriranom pristupu, podrazumijevamo interdisciplinarno pristupanje procesu cjelovitog i učinkovitog razvoja osjetljivosti djece za održivu budućnost (Uzelac i sur., 2014). Integrirani pristup predškolskoj djeci omogućuje ostvarenje osviještenosti o nekim izrazitim vanjskim obilježjima problema, u usporedbi sa širokim i dubljim razumijevanjem problema koje se javlja u školskoj dobi. Uzelac i sur. (2014) govore da će uspješnost integriranog pristupa ovisiti o temeljnoj pripremi svih sudionika procesa u kojem će se poštovati i poticati sudjelovanje sve djece u pojedinim djelatnostima i iznošenju rezultata, također je ključno uspostavljanje međuodnosa u svim odgojno-obrazovnim područjima. Projektni pristup također se određuje kao cjeloviti način poticanja osjetljivosti za održivi razvoj. Uzelac i sur. (2014) ukratko navode osnovna polazišta projektnog pristupa koja se očituju u organizaciji pristupa u kojoj se uzima u obzir kako djeca predškolske i rane školske dobi imaju manje životnog iskustva, no zato ih motivira velika radoznalost te želje i potrebe. Pritom su djeca predškolske dobi više emocionalno vezana za elemente održiva razvoja kao što su životinje, cvijeće i sl. te će im projekt takve tematike probuditi jači doživljaj održiva razvoja (Uzelac i sur., 2014). Projektni pristup mora sačuvati karakteristike igre i spontanosti uz elemente čuđenja i opreza za okoliš (Uzelac i sur., 2014). Nadalje, Uzelac i sur. (2014) ističu kako kroz cjelovito doživljavanje problema održiva razvoja djeci treba omogućiti

izražavanje svojih doživljaja te ih se nipošto ne smije ograničavati ili sputavati u tome. Snažno motiviranje potaknuti će djecu na samostalno istraživanje i uključivanje u aktivnosti kako bi stekla nova iskustva i proširila razumijevanje okoliša. Uzelac i sur. (2014) napominju da rad na projektu traje sve dok djeca pokazuju interes za temu i ne steknu osjećaj postignuća ili rješenja njima značajnog problema. U prvoj fazi projekta tema se najavljuje i promišlja se o dodatnim podtemama ili problemima čijom bi se raščlambom nadopunilo pitanje održiva razvoja (Uzelac i sur., 2014). Korisno je utemeljiti organizaciju i aktivnosti djece te valja definirati određene ciljeve projekta (Uzelac i sur., 2014). Uz to djeca kontinuirano smiju biti aktivna u dogovoru i odlučivanju o tijeku razrade teme projekta te postavljanju otvorenih pitanja. Druga faza projekta istraživačka je te podrazumijeva rad na projektnoj temi kroz prikupljanje informacija, obradu podataka te predstavljanje rezultata rada (Uzelac i sur., 2014). Uopćavanje te vrednovanje uspješnosti rezultata istraživačkog rada i donošenje zaključka, karakteristično je za treću (ujedno i posljednju) fazu projektnog pristupa, tvrde Uzelac i sur. (2014). Zadnji pristup koji olakšava razvoj osjetljivosti djece za održivi razvoj jest problemsko-istraživački. Uzelac i sur. (2014) naglašavaju da se u problemsko-istraživačkom pristupu pomoću otvorenog promatranja suvremenih pitanja održivosti djecu potiče na samostalno traženje odgovora o pojedinim kompleksnim problemima održivosti. Problemsko-istraživački pristup može se uključiti u razne oblike odgojno-obrazovnog rada, a posebice spoj s projektnim pristupom stvara razne mogućnosti stjecanja, razvijanja i iskazivanja dječjih istraživačkih iskustava o određenim problemima održivosti (Uzelac i sur., 2014). Pristupanjem na problemsko-istraživački način, Uzelac i sur. (2014) govore da odgojitelji moraju bogatstvom poticaja neposredno utjecati na: dječju razradu plana istraživanja, postavljanje hipoteze i postupaka dokazivanja, provedbu istraživanja, prikupljanje i razvrstavanje podataka te njihovo prezentiranje. Autorice, između ostalog, ističu kako se istraživački interesi najmlađe djece najčešće odnose na istraživanja obiteljskih odnosa, biljnog i životinjskog svijeta, običaja njihovog mjesta, pitanja odakle dolaze voda i hrana u njihovu kuću ili stan i sl. Upravo će učenje istraživanjem omogućiti djeci aktivno usvajanje informacija. Suvremeno analiziranje djeci bitnih informacija uključuje brojne medije, a posebno raste trend korištenja internetskog pretraživanja prilikom istraživanja o održivosti (Uzelac i sur., 2014). Iako navedene metode sadrže svojevrsne specifičnosti u radu, Uzelac i sur. (2014) navode da su usko povezane te

da se međusobno prožimaju. Na taj način ujedno djeci omogućuju prihvaćanje vrijednosti održivosti te razvitak održivih načina ponašanja koji se temelje na svakodnevnoj odgovornosti i aktivnosti u neposrednoj okolini.

10.1. Važniji svjetski i međunarodni datumi za temu održivog razvoja

Uzelac i sur. (2014) posebno preporučuju organiziranje integriranog dana o temama održivog razvoja u radu s djecom predškolske dobi. Ovisno o dogovoru odgojitelja s djecom i konkretnoj temi, autorice govore da se mogu postići frontalna (zajedničke aktivnosti) ili grupna (rad u malim grupama) varijanta rada te individualna varijanta integriranog dana ili tjedna. Primarna ideja provođenja rada kao što je uvođenje integriranog dana u praksu, polazi od razrade tema održivosti koje je korisno obraditi obilježavanjem pojedinih svjetskih ili međunarodnih dana ili datuma (Uzelac i sur., 2014). Promišljanje o raznim elementima održivosti uz posebne datume, djeci osobito omogućuje ulogu aktivnih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Uzelac i sur. (2014) naglašavaju da ovaj pristup radu otvara mogućnosti za smišljanje inovativnog procesa razvoja dječje osjetljivosti za održivi razvoj koji će na jednostavan način potaknuti radoznalost u djece, a pritom razvijati opažajne, spoznajne, izražajne i radne sposobnosti koje djecu upućuju na svojevolljno istraživanje. Važniji svjetski, odnosno međunarodni dani koje Uzelac i sur. (2014) ističu su: Svjetski dan pismenosti (8.rujna), Svjetski dan štednje (31.listopada), Dan ljudskih prava (10. prosinca) i mnogi drugi. No za tematiku životinja posebno je značajno obilježavanje Međunarodnog dana biološke raznolikosti (29.prosinca), Dana planeta Zemlje (22.travnja) te Svjetskog dana zaštite čovjekova okoliša (5.lipnja). Navedeni datumi poduprti su službenim odlukama na konvencijama UN-a (1972, 1992, 1993), na kojima je između ostalog nastao i dokument UNEP - Program zaštite okoliša (1972).

Uzelac i sur. (2014) objašnjavaju kako se Međunarodni dan biološke raznolikosti bavi tematikom ugroženosti i ubrzanog nestajanja bioloških vrsta u prirodnom okruženju, kao i ugroženosti ljudskog opstanka. Obilježavanje Međunarodnog dana biološke raznolikosti podsjeća da svako biće ima pravo na život te da ljudi kao dio prirodnih sustava u potpunosti ovise o njima (Uzelac i sur.,2014). Aktivnosti kojima se stavlja naglasak na biološku raznolikost, prema Uzelac i sur. (2014) trebale bi sadržavati postupno uvođenje djece u biološko-ekološke elemente održivosti. Pritom se pomno mora raditi na dječjem shvaćanju funkcije biljnog i životinjskog svijeta te

prepoznavanju uzroka njihovog uništavanja. Također je važno odrediti osobnu ulogu svakog čovjeka u odnošenju prema biljnom i životinjskom svijetu (Uzelac i sur., 2014). Dan planeta Zemlje naglašava brojne procese bezobzirnog ljudskog djelovanja i ponašanja prema svojem planetu. Takva ponašanja ugrožavaju prirodu i ljude, kao i prirodnu osnovu života koja postaje teško održiva (Uzelac i sur., 2014). Odgojno-obrazovni proces djeci mora osigurati spoznavanje da su ljudi sastavni dio prirode te da nisu nadmoćni u odnosu na nju: „Programima i akcijama uz taj dan očekuje se i želi se podsjetiti ljude na važnost ponovnog uspostavljanja kontakta s prirodom i očuvanjem prirodnog okoliša kako bi se planet i čovječanstvo spasili od ekološke propasti“ (Uzelac i sur., 2014; str. 86). Svjetski dan zaštite čovjekova okoliša podrazumijeva mnogo pitanja iz etičke skupine koja potiču na brojne programe i akcije kojima se djeci pruža prilika za iskazivanje zahvalnosti okolišu (primjerice: izrada letaka kojima se upozorava na ekološki problem u neposrednom dječjem okruženju, pisanje pisma nadležnim osobama za očišćenje zagađenog potoka i sl.), navode Uzelac i sur. (2014).

10.2. Ekološke igre i aktivnosti o životinjama

Uzelac i Starčević (1999) u svojoj knjizi *Djeca i okoliš* navode preporuke i inspirativne ideje za ekološke igre i aktivnosti. Autorice napominju kako je tematika vezana za životinje i biljke najbrojnija u ekološkim aktivnostima, iako ekološki sadržaji dolaze u širokom tematskom spektru i s raznim ishodima. Približavanjem biljnog i životinjskog svijeta na praktični, izražajni i istraživački način, djeci osigurava izoštavanje osjeta promatranja, slušanja, dodirivanja, mirisanja i kušanja, ističu Uzelac i Starčević. (1999). Igre i aktivnosti vezane za biljke i životinje većinom proizlaze jedne i z drugih, prema tome Uzelac i Starčević (1999) navode iduće ciljeve koje je poželjno ostvariti prilikom provedbe teme o životinjama: korisno je povećati dječje poznanstvo s raznim životinjama, a to se može ostvariti prilikom promatranja životinjskog kretanja (npr. let ptice) ili u pronalasku njihova staništa, također je potrebno stvoriti posebnu emocionalnu vezu prema životinjama primjerice pomoću izrađivanja utočišta ili sudjelovanja u akcijama pomaganja raznim vrstama. Ključno je da s vremenom djeca razumiju kako sva živa bića imaju jednake osnove preživljivačke potrebe (Uzelac i Starčević, 1999).

10.2.1. Primjeri igara i aktivnosti o životinjama

Jedna od aktivnosti koju navode Uzelac i Starčević (1999) jest *Sličnost tijela ljudi i životinja* u kojoj bi djeca crtanjem vlastitog obrisa tijela na velikom komadu papira, a zatim pokraj njega i obrisa najdraže im životinje, imala priliku uočavati fizičke sličnosti i razlike između ljudi i životinja. Nadalje, Uzelac i Starčević (1999) predlažu aktivnost *Imaju li životinje svoje potrebe*. Postavljanjem pitanja poput trebaju li dijete i životinja mjesto za spavanje/hranu/vodu/sunčev sjaj i sl., potičemo spoznaju da sva živa bića svakodnevno imaju neke iste potrebe (Uzelac i Starčević, 1999). Prikazi djeteta, životinja i pojedinih potreba mogu se zalijepiti ili ucrtati na veliki papir. Aktivnost također potiče učenje djece o njegovanju kućnih ljubimaca i drugih životinja (Uzelac i Starčević, 1999). S djecom možemo pokrenuti diskusiju o tome *Imaju li životinje osjećaje i svoja prava*, možemo koristiti razne primjere iz dječjeg života, a kasnije djeca mogu i odglumiti različite situacije i uloge (Uzelac i Starčević, 1999). Također s djecom možemo pričati o strahu i panici zbog izgubljene životinje. Iako možda nisu izgubila životinju, djeca će razumjeti te osjećaje jer vjerojatno nekad nisu ni sama mogla uočiti svoje roditelje u parku ili trgovini i tomu slično. Uzelac i Starčević (1999) govore kako pričanje o takvim situacijama može imati duboki ekološko-poticajni smisao te se diskusija može preusmjeriti na probleme izgubljenih ili otetih životinja i važnost pločica/čipiranja za identifikaciju. *Posjet lokalnom utočištu životinja* još je jedna aktivnost koju Uzelac i Starčević (1999) predlažu s obzirom na visoki dječji interes. Naime, za provedbu ove aktivnosti potrebna je dobra prethodna priprema dječjih pitanja za djelatnike utočišta, a kasnije djeca svoj bogati doživljaj mogu prenijeti u priču ili pisma zahvale (Uzelac i Starčević, 1999). Nadalje, s djecom *možemo graditi nastambu za pojedine životinje* (kućica za mačke, pse ili ptice i sl.), tako će se preko osobnog odnosa kod djece razviti posebna osjetljivost prema životinjama (Uzelac i Starčević, 1999). Djecu možemo potaknuti na sudjelovanje u *Akcijama pomoći životinjama*, čak možemo osnovati *Klub dobročinitelja životinja*, govore Uzelac i Starčević (1999). Pomagati možemo kućnim ljubimcima kako bi zadovoljili njihove potrebe za ljubavlju, hranom, šetnjom i sl., možemo očistiti pojedina životinjska staništa (plaža, potok...) od smeća kako se životinje ne bi ozlijedile, uz to s djecom možemo izraditi plakate za promicanje pozitivnog odnošenja prema životinjama i dr. (Uzelac i Starčević, 1999). Potaknuti promicanjem pravednosti prema životinjama, u vrtiću s djecom možemo prirediti zabavu povodom *Svjetskog dana vegetarijanaca* (1.listopad) na

kojoj će se posluživati razna vegetarijanska jela (Uzelac i Starčević, 1999). U odgojno-obrazovni proces za održivi razvoj možemo uključiti razne ekološke *aktivnosti o izumrlim životinjama* u kojima je najprikladnije početi istraživati što se dogodilo dinosaurima. Djecu je korisno poticati na izražavanje vlastitih kreativnih ideja, bez obzira bile one ponekad neobične, kažu Uzelac i Starčević (1999). Tijekom razrade teme izumiranja životinja moramo se osvrnuti i na budućnost te problematike. Uzelac i Starčević (1999) preporučuju osiguravanje *učenja o ugroženim vrstama kojima prijeti izumiranje* (pande, tigrovi, sjevernoatlantski pravi kit, nosorog i dr.), pritom s djecom možemo napraviti enciklopediju ugroženih životinja te čak osnovati i fond novčanih donacija za organizacije koje pomažu istim životinjama. Prijedlozi Uzelac i Starčević (1999) samo su neke od brojnih mogućnosti ekoloških igara i aktivnosti koje se fokusiraju na životinje. Primjeri djeci omogućavaju razumijevanje raznolikosti vrsta u različitim sredinama i uvjetima, bolje shvaćanje ugroženosti nekih vrsta te upoznavanje organizacija koje se bave zaštitom životinja, uz to aktivnosti pozitivno utječu na raspravu o onečišćenju okoliša koje ugrožava život brojnim vrstama, zaključuju Uzelac i Starčević (1999).

11. ŽIVOTINJE KAO UČITELJI I ISCJELITELJI

Kućni ljubimci, odnosno životinje, ne bježe od boli, oni ne okreću glave kad se susretnu sa suzama ili tugom, već samom prisutnosti, pogledom ili dodirom mogu imati transformirajući utjecaj na ljude (Chernak McElroy, 2002). Terapijske životinje poput pasa iznimno su korisne djeci koja uopće ne govore, onoj koja imaju autizam, shizofreniju ili neke druge poremećaje poput ADHD-a (Krizmanić, 2016). Životinje imaju poseban utjecaj u radu sa zlostavljanom ili seksualno zloupotreblijavanom djecom. Prisutnost životinje potiče djecu da progovore o svojim nevoljama. Krizmanić (2016) ističe kako će se teško traumatizirano ili preplašeno dijete lakše otvoriti i izravno komunicirati sa životinjom nego s nepoznatim ljudima. „Životinje koje se koriste u terapiji mogu pokrenuti suradnju klijenata ili pacijenata, djece ili odraslih, koji su već od svega odustali jer nemaju više nade da će im netko pomoći“ (Krizmanić, 2016; str. 101). Tako postoje primjeri o fizikalnim terapijama u kojima su djeca ponovno prohodala uz prisutnost mačke ili psa te su naučila odijevati se jer su pomoću brige o životinji stekla određene motoričke vještine (Krizmanić, 2016). Djecu životinje potiču na suradnju, tako će i uz bolove većina djece pristati koračati

uz psa ili mačku, uz to Krizmanić (2016) ističe da će djeca biti motivirana na terapiju i bez životinje ako znaju da će ju ponovno susresti u radu. Životinje u terapiji koriste se u raznim medicinskim ustanovama, u fizikalnoj terapiji, ustanovama za mentalno zdravlje, rehabilitacijskim centrima i dr., navodi Krizmanić (2016). Terapija uz pomoć životinja naročito koristi djeci koja bez svojih roditelja dugotrajno borave u bolnici. Posjeti voditelja sa svojim psima iznimno razvesele djecu te im tako smanjuju osjećaj straha i anksioznost (Krizmanić, 2016). Životinje su posebno zanimljiv podražaj za djecu s ADHD-om, one privlače njihovu pažnju i pozitivno utječu na koncentraciju, kod djece također razvijaju povjerenje te osjećaj samopoštovanja i pripadnosti (Krizmanić, 2016). Nadalje, Krizmanić (2016) ističe kako postoje određene razlike između naizgled istih termina terapijskih životinja i terapije uz pomoć životinja. Naime, u terapiji uz pomoć životinja, one pomažu klijentu, ali i samom voditelju u radu. Navedene životinje ne moraju nužno proći dresuru obzirom da u terapiji najviše doprinose svojim osobinama ličnosti koje odgovaraju osobnosti klijenta te su prikladne za određenu vrstu terapije (Krizmanić, 2016). S druge strane, terapijske životinje obučene su za određen oblik pomoći i suradnje. U Republici Hrvatskoj terapijski psi dodjeljuju se u obitelji djece s razvojnim teškoćama tako da jedan od roditelja/skrbnika prolazi obuku i postaje voditelj psa, on zatim usmjerava svakodnevnu interakciju djeteta i terapijskog psa (Centar za rehabilitaciju Silver, n.d.). Terapijski psi također se dodjeljuju u ustanove poput škole, udruga i slično, gdje stručni voditelj nakon prolaska obuke, radi individualno ili u skupinama djece s teškoćama u razvoju uključujući u svoj rad životinju (Centar za rehabilitaciju Silver, n.d.). Školovanje terapijskog psa definira se prema potrebama svakog pojedinog djeteta (npr. hiperaktivnost, različite motoričke, govorne ili intelektualne teškoće, gluhoća, sljepoća...), navode iz Centra za rehabilitaciju Silver (n.d.). Prema inicijalnoj procjeni kandidata odabire se pas koji po svojim radnim karakteristikama i temperamentu najviše odgovara pojedinom djetetu. „Obuka roditelja za rad s terapijskim psom provodi se kroz individualni rad u trajanju od 4 tjedna (1 tjedan u Centru Silver i 15 rehabilitacijskih dana u mjestu življenja korisnika, kada se u rad uključuje i dijete – korisnik)“ (Centar za rehabilitaciju Silver, n.d.). Uključivanjem terapijskog psa djeluje se na različite aspekte socio-kognitivnog, senzomotoričkog, psiho-socijalnog, emotivnog te komunikacijskog razvoja djeteta (Centar za rehabilitaciju Silver, n.d.). Terapijske životinje, govori Krizmanić (2016), mogu imati i rehabilitacijsku ulogu te pružati i

emocionalnu potporu. Rehabilitacijske životinje individualno su posebno uvježbane za pomoć pojedinoj onesposobljenoj osobi ili osobi s invaliditetom (Krizmanić, 2016). Životinja sa svojom osobom čini pravi mali tim, navodi Krizmanić (2016). U takvom odnosu životinja obavlja dio radnji koje sama osoba ne može (upaliti/ugasiti svjetlo, odjenuti osobu, nešto donijeti, pomoći pri ustajanju i održavanju ravnoteže i sl.), no uz to pruža joj osjećaj sigurnosti i neovisnosti (Krizmanić, 2016). Rehabilitacijske životinje tj. pomagači poput pasa pozitivno djeluju na brojne kronične bolesti kao što su kronična bol, različiti oblici raka, epilepsija, dijabetes i sl., ističe Krizmanić (2016). U terapiji osim najčešćih pasa, mogu sudjelovati razne životinje kao što su mačke, zečevi, dupini, ptice, konji i mnoge druge. Krizmanić (2016) naglašava da je terapija uz pomoć dupina pokazala pozitivne rezultate za djecu s autizmom, tjelesnim invaliditetom te govornim i intelektualnim teškoćama. Nadalje, Krizmanić (2016) objašnjava kako su mačke iznimno korisne djeci s govornim teškoćama, također opuštaju djecu s tjelesnim invaliditetom te naročito koriste djeci s anksioznim i depresivnim poremećajem. Također i konji doprinose značajnim rezultatima u terapijskom jahanju tijekom kojeg se stimulira cijelo tijelo djeteta. Krizmanić (2016) govori kako jahanje posebno pomaže djeci s invaliditetom i cerebralnom paralizom. Terapijske životinje, kao i kućni ljubimci, nužni su za ispunjen život djece. Osim što su životinje izvrsni motivatori za oporavak ili ublažavanje simptoma bolesti, one nerijetko ljudima doslovno zamjenjuju oči, uši, ruke ili noge. Krizmanić (2016) zaključuje da bliska veza sa životinjom usređuje mnoge ljude i povećava njihovo životno zadovoljstvo.

11.1. Službene životinje – naši suradnici

Ljudi su oduvijek uključivali životinje u razne poslove, najviše one u poljoprivredi ili prijevozu, no posljednjih su stoljeća životinjski poslovi postali sve složeniji. Posebno se u svojim službama ističu psi koji se specijaliziraju za razne zadatke poput spašavatelja i tragača, policijskih pasa, pasa vodiča te poneki postaju i vojnici (Krizmanić, 2016). Službeni psi označeni su posebnim prslucima koji signaliziraju okolini da su službeni djelatnici te da ih se ne ometa u obuci ili poslu (Krizmanić, 2016). Prsluci također životinji omogućavaju ulazak u sve ustanove, trgovine, hotele ili prijevozna sredstva i sl. Sve službene životinje prolaze određenu pripremu, obuku ili dresuru, uz to svaka životinja ima svojeg voditelja. Voditelj životinji postaje najvažnija osoba na svijetu, on skrbi za životinju, u slobodno vrijeme ju vježba te ju

nakon određene službe može i udomiti (Krizmanić, 2016). Psi imaju izuzetnu sposobnost njuha koji je u odnosu na ljude od 1 000 do 10 000 000 puta bolji (Krizmanić, 2016). Gorske službe spašavanja koriste se psima upravo zbog njihovog nevjerojatnog njuha. Prema tome, Krizmanić (2016) naglašava da psi pomažu u pronalasku ljudi koji su upali u provaliju ili su ozlijeđeni, a često asistiraju i kod traženja preživjelih nakon potresa ili bombardiranja. Psi koji nose plavo-bijele prsluke, policijski su službenici, a pojavljuju se kao pomagači još u srednjem vijeku (Krizmanić, 2016). Dresurom ih se priprema na različite zadatke kao što je čuvanje nekog područja, napad i lov na kriminalce, traženje određenih predmeta (krijumčarenje droge i sl.), također ih se može obučiti za otkrivanje leševa koje mogu nanjušiti čak ako se nalaze u dubokim tekućicama itd. (Krizmanić, 2016). Psi vodiči također su službeni psi koji pomažu slijepim i slabovidnim osobama. Krizmanić (2016) govori da su vodiči već više od deset godina prihvaćeni u obrazovnim ustanovama. Obučavanje pasa vodiča u Hrvatskoj omogućavaju Centar za rehabilitaciju Silver i Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, obuka brižno odabrane mladunčadi traje dvije do tri godine (Krizmanić, 2016). Kako bi se psa moglo pripremiti i školovati za njegovu buduću ulogu vodiča, mora biti bistar, spreman i sposoban brzo učiti i dobro uočavati pojave u okolini, objašnjava Krizmanić (2016). Prema tome mora biti otporan na iznenadne i glasne zvukove te treba biti spreman na socijalizaciju s raznovrsnim osobama. Pse vodiče, prije obuke, uči se socijalizaciji unutar dobrovoljnih udomiteljskih obitelji koje psa starog od šest do osam tjedana prihvaćaju na godinu dana (Krizmanić, 2016). Posebno je važno psa naučiti spoznavanju okoline perspektivom osobe koju vodi. Krizmanić (2016) navodi kako je izuzetno poželjno da obitelji koje provode socijalizaciju budućeg psa vodiča imaju djecu. Naravno, Krizmanić (2016) naglašava kako se djeci mora što je bolje moguće objasniti da je njihovo sudjelovanje u socijalizaciji privremeno humanitarno djelo jer će ta priprema psa na pomaganje i prijateljstvo koristiti nekoj potrebitijoj osobi. Preporuča se da obitelj već ima jednog ljubimca kako bi djetetu bilo lakše prebroditi odlazak psa s kojim je u godinu dana steklo neizbježan poseban emocionalan odnos (Krizmanić, 2016). Psi u službi ostaju sedam do osam godina, zavisno o zdravlju i odnošenju osobe kojoj pomažu. Psi se, između ostalog, još od Starog Egipta upotrebljavaju u raznim bitkama i ratovima, govori Krizmanić (2016). Vojni psi ljudima pomažu u otkrivanju ranjenika, mina, zamki, zasjeda i sl. te prema

tome imaju jednaka prava s vojnicima, čak u nekim zemljama dobivaju ordenje višeg čina (Krizmanić, 2016).

12. ZAKLJUČAK

Današnje prihvaćanje kućnih ljubimaca kao članova obitelji, rezultat je uzajamno privrženog odnosa koji su ljudi kroz povijest stvarali prema životinjama. Novonastali odnos vlasnika i njegovog kućnog ljubimca u pravilu će trajati sve do svršetka životnog vijeka životinje, stoga je važno da se prema njoj čovjek odnosi odgovorno i s poštovanjem kako ju ne bi ugrozio. Razvijanje odnosa sa životinjama od najranije dobi utječe na cjelokupan razvoj djeteta. Suživot s kućnim ljubimcem djetetu pruža značajne prilike za učenje, uz to pozitivno se odražava na psihološku, emocionalnu i fizičku dobrobit djeteta. Razna istraživanja pokazala su kako privrženost djeteta kućnom ljubimcu utječe na razvoj empatije, prosocijalnog ponašanja i kognitivnih sposobnosti. Životinje mogu doprinijeti zadovoljenju psiholoških potreba djece kao što su briga za druge, odnos prema rođenju i smrti, potrebe za samopoštovanjem, odgovornost i upravljanje vlastitim postupcima, osjećaj povjerenja te potreba za slobodnim izražavanjem misli i osjećaja, navode Arambašić i Vizek-Vidović (2000; prema Kevac i Krznar, 2017). Odnosi sa životinjama također pozitivno utječu i na tjelesni razvoj djece budući da omogućavaju razne permanentne vježbe i usavršavanje pokreta (Kevac i Krznar, 2017). Paul tvrdi kako djeca od najranije dobi kroz interakciju s kućnim ljubimcem koji je u potpunosti ovisan o njima, uče razumjeti potrebe i osjećaje životinja, ali i ljudi (Burić, 2006). Djeca koja su odrastala uz kućnog ljubimca naučila su bolje tumačiti govor tijela i sitne neverbalne znakove pomoću prepoznavanja što im ljubimac želi „poručiti“ (Krizmanić, 2016). Bryant potvrđuje da djeca koja se brinu za svoje ljubimce te pokazuju viši stupanj emocionalne privrženosti prema njima, osjećaju veću empatiju prema drugim ljudima (Burić, 2006; Lakatoš i Vejmelka 2018). Endenburg i Van Lith (2011; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018) izlažu kako kućni ljubimci imaju dvojaku funkciju u razvoju dječjih komunikacijskih vještina: primatelja djetetovih poruka u ulozi aktivnog slušača i verbalnih stimulatora koji potiču zanimanje djeteta za komunikacijsko izražavanje preko pohvala, naredbi, ohrabrenja i kazne. Brigu oko ljubimca preuzimaju svi ukućani pa tako dijete od najranije dobi uči brinuti i njegovati živo biće koje je ovisno o njima. Na taj način kod djeteta se razvija osjećaj

samopoštovanja, autonomije i kompetentnosti. Cain je ustanovio da su obitelji u 52% slučajeva počele provoditi više zajedničkog vremena otkada su nabavile kućnog ljubimca (Burić, 2006). Pored toga, Burić (2006) navodi kako su Poresky i Hendrix ustanovili da se djeca iz povoljne obiteljske sredine i koja imaju kućnog ljubimca bolje razvijaju sukladno s dobi. Prilikom odnosa s kućnim ljubimcem, djeca uočavaju odnose sa svim bićima i prirodom koji koegzistiraju s njima. Životinje su sastavni dio dječje socijalne mreže te njihove međusobne odnose djeca smatraju iznimno značajnima (Meslon, 2011; Adamson i sur., 2007; prema Lakatoš i Vejmelki, 2018). Odgojiteljska profesija esencijalna je za promicanje kvalitetnog odgojno-obrazovnog procesa kojim bi se trebalo orijentirati na unaprjeđenje ravnopravnog življenja svih živih bića koja su međuovisna na razini prirodnih sustava. Rad na dječjem shvaćanju funkcije biljnog i životinjskog svijeta te prepoznavanje ljudskih uzoraka ponašanja njihovog uništavanja, najpogodnije je razraditi u okviru tematike održiva razvoja. Pritom je odgojiteljska uloga dobro se upoznati s literaturom o životinji te se savjetovati s veterinarom u slučaju dolaska životinje u vrtić. Primjerena priprema pomaže u sprječavanju ozljeda, alergija ili infekcija koje bi u kontaktu sa životinjom mogle biti rizične za dijete. Životinje pružanjem socijalne potpore postaju dječji emocionalni oslonac, stvaraju osjećaj bezuvjetne prihvaćenosti te nikada neće kritizirati ili prosuđivati. Takav odnos djeci stvara dojam bezuvjetne ljubavi i naklonosti jer znaju da mogu računati na životinju i u slučaju ako ju ponekad iznevjere (Burić, 2006). Važno je naglasiti da životinje, iako pružaju kvalitetniju emocionalnu pomoć naspram ljudi, neće moći djetetu priskrbiti, ne manje važnu, instrumentalnu potporu kao što su davanje savjeta ili pomoć pri čitanju priče (Burić, 2006). Životinje također imaju tzv. iscjeliteljsku ulogu kojom ispunjavu dječje živote. Terapijske, rehabilitacijske i službene životinje znatno doprinose u odgoju i obrazovanju djece s određenim teškoćama. Terapijske životinje poput pasa iznimno su korisne djeci koja uopće ne govore, onoj koja imaju autizam, shizofreniju ili neke druge poremećaje poput ADHD-a (Krizmanić, 2016). Životinje imaju poseban utjecaj u radu sa zlostavljanom ili seksualno zlorabljavanom djecom. Uključivanjem terapijskog psa djeluje se na različite aspekte socio-kognitivnog, senzomotoričkog, psiho-socijalnog, emotivnog te komunikacijskog razvoja djeteta (Centar za rehabilitaciju Silver, n.d.). Tako postoje primjeri o fizikalnim terapijama u kojima su djeca ponovno prohodala uz prisutnost mačke ili psa te su naučila odijevati se jer su pomoću brige o životinji stekla određene motoričke vještine (Krizmanić,

2016). Rehabilitacijske životinje tj. pomagači poput pasa pozitivno djeluju na brojne kronične bolesti kao što su kronična bol, različiti oblici raka, epilepsija, dijabetes i sl., ističe Krizmanić (2016). U terapiji osim najčešćih pasa, mogu sudjelovati razne životinje kao što su mačke, zečevi, dupini, ptice, konji i mnoge druge. Životinje su naši učitelji, one nam omogućuju razno iskustveno učenje kroz čitav njihov život. Smatram da je od velike važnosti djecu okružiti životinjama na različite načine, obzirom da se jasno uočava njihov pozitivan utjecaj u razvoju djece, a prema tome bi ljubimci obogatili i odgojno-obrazovni proces u vrtićkoj skupini. Suvremene teorije i problemi doista zahtijevaju unaprjeđenje dječjih socijalnih kompetencija kako bi mogla odrasti u društveno osjetljiva bića s poželjnim ponašanjima i kognitivnim sposobnostima. Upravo su životinje jedan od korisnih alata u razvoju socijalnih kompetencija. Iako Uzelac i sur. (2014) govore kako posebno raste trend korištenja internetskog pretraživanja prilikom dječjeg istraživanja, mislim da životinje svojim utjecajem imaju potencijal značajno sniziti prekomjerno korištenje suvremene tehnologije koja sve više utječe na senzomotoričke poremećaje te poremećaje pažnje i koncentracije u djece već od najranije dobi. K tomu, slažem se kako je tema o djelovanju ljubimaca na dječji razvoj još uvijek poprilično neistražena, posebice na području Republike Hrvatske. Privrženost kućnim ljubimcima većinski je neistražena tema u hrvatskoj, uz to, također postoji manjak istraživanja koja se fokusiraju na značaj odnosa djece s različitim vrstama kućnih ljubimaca. Rezultati daljnjih istraživanja ove tematike doista bi imali dragocjenu korist za roditelje, odgojitelje i ostale brojne stručnjake koji vode brigu o mentalnom i fizičkom zdravlju djeteta.

LITERATURA

1. Brooker, L. i Woodhead, M. (2013). *The Right to Play. Early Childhood in Focus*, 9. Milton Keynes. UK: The Open University with the support of Bernard van Leer Foundation.
2. Burić, H. (2006). Uloga kućnih ljubimaca u povećanju ljudske dobrobiti: utjecaj na razvoj djeteta. *Dijete, vrtić, obitelj*, 12 (46), 2-5. Preuzeto 25. srpnja 2020.: <https://hrcak.srce.hr/177700>
3. Chernak McElroy, S. (2002). *Životinje kao učitelji i iscjelitelji*. Zagreb: V.B.Z.
4. Centar za rehabilitaciju Silver (n.d.) *Terapijski pas*. Preuzeto 14. kolovoza 2020.: <http://czrs.hr/programi/terapijski-pas/>

5. Došen-Dobud, A. (2005). Malo dijete veliki istraživač. Zagreb: ALINEA.
6. Kevac, T. i Krznar, T. (2017). Pozitivan utjecaj životinje na razvoj djeteta kao izazov odgojiteljskoj djelatnosti. Socijalna ekologija, 26 (3), 125-136. Preuzeto 10. kolovoza 2020.: <https://doi.org/10.17234/SocEkol.26.3.3>
7. Krizmanić, M. (2016). O životinjama i njihovim ljudima: Zajedništvo koje nas raduje i obogaćuje. Zagreb: V.B.Z.
8. Lakatoš, M. i Vejmelka, L. (2018). ZNAČAJ ŽIVOTINJA ZA DJECU: IMPLIKACIJE ZA POMAGAČKE PROFESIJE. Ljetopis socijalnog rada, 25 (1), 101-130. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v25i1.197>
9. Levačić, J. (2009). Pokušaj validacije adaptirane lexington skale privrženosti kućnim ljubimcima. Suvremena psihologija, 12 (2), 391-405. Preuzeto 25. srpnja 2020.: <https://hrcak.srce.hr/82964>
10. ODLUKA o uvjetima i načinu držanja kućnih ljubimaca i načinu postupanja s napuštenim i izgubljenim životinjama i divljim životinjama (2018). Preuzeto 30.srpnja 2020.: [http://www1.zagreb.hr/zagreb/slglasnik.nsf/7ffe63e8e69827b5c1257e1900276647/1ddf5b568d06eda0c125836a0023593e/\\$FILE/Odluka%20o%20uvjetima%20i%20na%20C4%8Dinu%20dr%20C5%BEanja%20ku%20C4%87nih%20ljubimaca.pdf](http://www1.zagreb.hr/zagreb/slglasnik.nsf/7ffe63e8e69827b5c1257e1900276647/1ddf5b568d06eda0c125836a0023593e/$FILE/Odluka%20o%20uvjetima%20i%20na%20C4%8Dinu%20dr%20C5%BEanja%20ku%20C4%87nih%20ljubimaca.pdf)
11. Puntarić, D., Ropac, D. i sur. (2006). Epidemiologija: udžbenik za studij sanitarnstva. Zagreb: Zdravstveno veleučilište.
12. Selak Bagarić, E. i Prijatelj, K. (2020). Kućni ljubimac kao član obitelji s djecom. Preuzeto 8. kolovoza 2020.: <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno teme/kucni-ljubimac-kao-clan-obitelji-s-djecom/>
13. Smojver-Ažić, S. i Topalović, Z. (2010). Uloga kućnih ljubimaca u socioemocionalnom razvoju djece školskog uzrasta. Napredak, 151 (2), 171-194. Preuzeto 25. srpnja 2020.: <https://hrcak.srce.hr/82846>
14. Sindik, J. i Laušić, V. (2006). Uloga kućnih ljubimaca u razvoju djeteta. Dijete, vrtić, obitelj, 12 (46), 11-13. Preuzeto 25. srpnja 2020.: <https://hrcak.srce.hr/177704>
15. Sertić, V., Bauer, M., Richter, I., Vistrička, B., Sakar, D., Igalffy, K. i Obradović, S. (1977). Vaši kućni ljubimci. Zagreb, Nakladni zavod Zvanje.
16. Šoban, T. (2006). Mama, hoću psa!. Dijete, vrtić, obitelj, 12 (46), 27-30. Preuzeto 25. srpnja 2020.: <https://hrcak.srce.hr/177713>

17. Today's veterinary technician. (2016). Zoonotic Disease Risk. Preuzeto 9. kolovoza 2020.:
https://navc.com/todaysveterinarynurse/wpcontent/uploads/sites/3/2016/01/TVE_T_0304-Handout_Zoonotic-Diseases.pdf
18. Uzelac, V., Lepičnik-Vodopivec, J. i Anđić, D. (2014). DJECA – ODGOJ I OBRAZOVANJE – ODRŽIVI RAZVOJ: U potrazi za novim perspektivama razvoja odgoja i obrazovanja djece a održivi razvoj. Zagreb: GOLDEN MARKETING – THENIČKA KNJIGA.
19. Uzelac, V. i Starčević, I. (1999). DJECA I OKOLIŠ. Rijeka: adamić.
20. Zakon o zaštiti životinja (2019). Preuzeto 30. srpnja 2020.:
<https://www.zakon.hr/z/257/Zakon-o-za%C5%A1titi-%C5%BEivotinja>

Izjava o samostalnoj izradi završnog rada

Izjavljujem da sam ja Lucija Šestak, studentica preddiplomskog sveučilišnog studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu samostalno istražila literaturu i napisala završi rad na temu Utjecaj kućnih ljubimaca na djecu rane i predškolske dobi. Završni rad izvorni je rezultat mojeg rada te se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Vlastoručni potpis:

(studentica Lucija Šestak)